ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 58ον. ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ, 1922. Ἀριθ. 12.

ΜΕΘ' ΗΜΩΝ Ο ΘΕΟΣ

«Ἰδού, ἡ παρθένος θέλει συλλάβει καὶ θέλει γεννήσει υἱόν· καὶ θέλουσι καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ***Ἐμμανουήλ***, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».
(Ματθ. α΄. 23).

Ἐμμανουήλ! Πόσον ὡραία ἡ λέξις! Πόσον γλυκὺ τὸ ὄνομα! Ἀλλ' ἀπείρως γλυκυτέρα εἶναι ἡ σημασία αὐτοῦ: «***Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός!***» Τοῦτο εἶνε τὸ ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖον ἦτο γνωστὸς ὁ Μεσσίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὅταν δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁ Ἐμμανουὴλ ἐγεννήθη καὶ ἄγγελοι ἐν μελῳδικῇ οὐρανίᾳ ἁρμονίᾳ ἀνήγγειλαν τοῦτο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ ὕμνου «***Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία***» Οἱ ἄνθρωποι, καίπερ εἰδοποιηθέντες, οὐδεμίαν ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὴν ἀγγελίαν· καὶ μόνον ποιμένες τινὲς ἀγραυλοῦντες εἶδον τὴν λάμψιν, ἤκουσαν τὴν οὐράνιον δοξολογίαν καὶ ἐπετάχυναν τὰ βήματά των διὰ νὰ χαιρετήσουν πρῶτοι αὐτοὶ ἐκ πάντων τῶν ἀνθρώπων τὸν «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς»—τὸν Ἐμμανουήλ.

Ὁποία εὐλογία ἐχορηγήθη εἰς τοὺς ἀξέστους ἐκείνους ποιμένας τῆς Παλαιστίνης! Πόση χαρὰ ἐπλήρου τὰς καρδίας των! Πόση ἀγαλλίασις συνώδευε τὰ βήματά των, ὅταν ἔσπευδον τὴν ἐπομένην διὰ νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ τέκνα των τὰ θαυμαστὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶδον τὴν προηγουμένην. Ἠσθάνθησαν ἆρά γε αἱ οἰκογένειαί των τὴν αὐτὴν χαρὰν ἢ μήπως ἡ χαρὰ ἐξέπνευσεν εἰς τὰ χείλη των αὐτοπτῶν, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε ἴχνη αὐτῆς εἰς τὰ τέκνα των; Τοῦτο δυστυχῶς συμβαίνει συχνὰ εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς. Οἱ φίλοι τῶν γονέων σπανίως εἶναι καὶ φίλοι τῶν τέκνων των. Ὄχι διότι οἱ φίλοι ἀρνοῦνται τὴν φιλίαν, ἀλλὰ διότι τὰ τέκνα ἀγνοοῦν ἢ ἀδιαφοροῦν πρὸς τοὺς φίλους τῶν γονέων των. Τὰ ἀγαπητὰ εἰς τοὺς γονεῖς πράγματα δὲν εἶναι τόσον ἀγαπητὰ εἰς τὰ τέκνα. Ὄχι διότι τὰ ἀγαπητὰ πράγματα χάνουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀξίαν των, ἀλλὰ διότι τὰ τέκνα ἀρνοῦνται νὰ ἔλθουν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν

τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Πόσον μεστοὶ χαρᾶς ἦσαν εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς οἱ πατέρες μας κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, διότι συνῃσθάνοντο ὅλην τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἐμμανουήλ: «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός!»

Ἐὰν σήμερον ὁ κόσμος σαλεύεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐὰν νέφη πυκνὰ συσσωρεύονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα, ἐὰν καθήμεθα σήμερον ἐπάνω εἰς ἡφαίστειον, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς γνωρίζει πότε θὰ ἐκραγῇ, ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης κατατρύχεται ἀπὸ παντοίας ἀνωμαλίας, ἡ αἰτία εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ—ὅτι ἀτελῶς (τολμῶ μάλιστα νὰ εἴπω οὐδαμῶς) κατενόησε τὴν σημασίαν τοῦ γλυκέος ὀνόματος Ἐμμανουήλ. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦναι μεθ' ἡμῶν, δηλ. ἐν τῷ κόσμῳ, τότε ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ἦναι αἱ σχέσεις αἱ συνδέουσαι τοὺς ἀνθρώπους μετ' ἀλλήλων; Τότε πῶς συμβαίνει ὅτι δὲν κατορθώνομεν νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν ἀγάπην, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀφιλοκέρδειαν, τὴν αὐτοθυσίαν, τὴν πρᾳότητα, τὴν ἐγκράτειαν; Ἐὰν τοιαύτη καλλιέργεια ἐγίνετο, τότε βεβαίως θὰ ἐξέλειπον διὰ παντὸς αἱ ἔριδες, αἱ διχόνοιαι, τὰ φυλετικὰ μίση, τὰ πάθη. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦναι μεθ' ἡμῶν, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν εὐνοούμενοι καὶ μὴ εὐνοούμενοι, ἀλλὰ πάντες πρέπει νὰ θεωρῶμεν ἀλλήλους ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ οὐρανίου Πατρός, καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν εἰρήνην μετὰ πάντων ἀνθρώπων.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦναι μεθ' ἡμῶν καὶ ἐν ἡμῖν, ὁποία πρέπει νὰ ἦναι ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσις τῶν ἀνθρώπων; Ποῖος αἰσθανόμενος τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ ἡμῶν θὰ ἤθελε νὰ δυσαρεστήσῃ Αὐτόν, νὰ καταπατήσῃ τὸν νόμον Του, νὰ ἀσεβήσῃ πρὸς τὸν ἅγιον χαρακτῆρά Του, νὰ ἀπορρίψῃ τὰς εὐλογίας Του, νὰ ἐκδιώξῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων;

Ἐν τούτοις ῥίψατε ἓν βλέμμα εἰς τὸν κόσμον, ἴδετε τὴν δυστυχίαν, τὴν καταστροφήν, τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν πεῖναν, ἡ ὁποία ἐξαπελύθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἴδετε τὰ ἰσχνὰ καὶ κατεσκληκότα καὶ σκιώδη σώματα τῶν μυριάδων προσφύγων ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς πατρίδος μας. Πόσον ζωηρὰν καὶ ζωντανὴν εἰκόνα βλέπομεν τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Ἐμμανουήλ! Ἐὰν ὁ ἄπιστος καὶ ὁ σκληρὸς καὶ αἱμοχαρὴς φέρεται ὡς τοιοῦτος, διότι εἶναι ἡ φύσις του τοιαύτη, πῶς φέρεται ὁ πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Ἐμμανουήλ, ὁ Χριστιανός; Δὲν πρόκειται περὶ τῆς περιθάλψεως ἢ τῆς ἀρωγῆς, ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς, τὴν ὁποίαν προσφέρουν οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ εἰς τὰ θύματα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἑξῆς σπουδαιοτάτου ζητήματος: Ἠδύναντο οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Δύσεως νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν καὶ δὲν τὸ ἔπραξαν; Ἠδύναντο ἐπίσης οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς νὰ απομακρύνουν πᾶσαν ἀφορμὴν καὶ πᾶσαν αἰτίαν, ἡ ὁποία ἠδύνατο ν' ἀπολήξῃ ἐκεῖ ὅπου ἀπέληξεν; Αὐτὰ εἶναι σπουδαῖα ἐρωτήματα καὶ σοβαρὰ ζητήματα, ἀπαιτοῦντα μίαν λύσιν. Ἡ δὲ λύσις των ἔγκειται εἰς ὅ,τι ἔλεγον ἀνωτέρω—ὅτι ἡ πλήρης κατανόησις τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος Ἐμμανουὴλ καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια παντὸς ὅ,τι πηγάζει ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου θὰ καθίστα ὄχι ἁπλῶς δυνατήν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτυχῆ τὴν λύσιν ὅλων τῶν ἀλύτων προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ τῆς σχέσεως τῶν

ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι τὰ ἐφετεινὰ τοὐλάχιστον Χριστούγεννα θὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὁλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου πρὸς τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Ἐμμανουὴλ— «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»— καὶ οὕτω θὰ ἀνατείλουν διὰ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἡμέραι εὐτυχεῖς, ἡμέραι εἰρηνικαί, ἡμέραι πλήρεις χαρᾶς οὐρανίου, ὥστε ἐπαξίως νὰ δυνηθῇ ἡ Χριστιανωσύνη νὰ ψάλῃ τὸν ὕμνον τῶν ἀγγέλων: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία!»

Π. Γ. Λογγινίδης.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Διότι παιδίον ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, Υἱὸς ἐδόθη εἰς ἡμᾶς, καὶ ἡ ἐξουσία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θέλει καλεσθῇ ***θαυμαστός, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄρχων εἰρήνης***»
(Ἠσαΐα θ'. 6.)

Τὰ ὀνόματα καὶ οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἀποδίδει ὁ Προφήτης Ἠσαΐας εἰς τὸ παιδίον τοῦτο, δὲν ἀνήκουσιν εἰς κανένα ἄλλον γεννηθέντα ἐκ γυναικός, εἰ μὴ εἰς ***ἕνα μόνον****— τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας.*

*Ἐξ ὅλων τῶν τίτλων τούτων, ἐπιθυμῶ σήμερον νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ τελευταίου— «****Ἄρχων εἰρήνης****».*

Ὁ τίτλος οὗτος ἀνήκει κυρίως καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Χριστόν, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

1. ***Διότι διὰ τῆς ἐλεύσεως Αὐτοῦ εἰρήνευσε τὸν κόσμον.***

Πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνη, διότι ἔλειπεν ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ ξηρὰν λησταί, κατὰ θάλασσαν πειραταὶ— παντοῦ ἁρπαγαί, λεηλασίαι, σκληρότης, ἀσπλαχνία, καταπίεσις τῶν ἀδυνάτων, καταπάτησις τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων, φόνοι, ἱεροσυλίαι, ἀστοργίαι πρὸς τοὺς γέροντας, τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀκόμη τοὺς γονεῖς. Ταῦτα ἦσαν οὐχὶ ἐξαιρέσεις, ἀλλ' ὁ γενικὸς κανών, ὁ διέπων τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων θαυμάζει καὶ ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσουν οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τὸ βάρος τοιαύτης κοινωνικῆς καταστάσεως.

Μετὰ τὴν εἴσοδον ὅμως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν κόσμον, ὁ κόσμος ἔλαβε νέαν κατεύθυνσιν ζωῆς. Ὅταν ὁ ἄγγελος ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν Βηθλεὲμ ποιμένας τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ, ἐφάνη πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου, ὑμνούντων τὸν Θεὸν καὶ

λεγόντων: «*Δόξα* ***ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία***».

Διεκήρυττον οὕτω τὴν ἔναρξιν νέας τάξεως πραγμάτων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τέλους ἡ εἰρήνη.

Καὶ πράγματι μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν κόσμον, ἤρχισε καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῆς διακηρύξεως ταύτης τῶν ἀγγέλων. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικρατήσεως τῶν Εὐαγγελικῶν ἀρχῶν, θὰ ἐκπληρωθῇ ἐντελῶς ἡ ὑπόσχεσις τῆς ἀγγελικῆς στρατιᾶς περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου.

2. ***Διότι τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ κύριον τοῦτο μέσον τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν κόσμον*** *καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς διέταξε τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ νὰ κηρύξουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον,* ***εἶναι Εὐαγγέλιον εἰρήνης.*** *Ὁ Πέτρος, ὁμιλῶν πρὸς τὸν Κορνήλιον, ὅστις μετεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα διδαχθῇ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἶπε περὶ τοῦ Εὐαγγελίου: «Τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ,* ***εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην*** *διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ (οὗτος εἶναι κύριος πάντων)» (Πράξ. ι'. 36). Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Παῦλος: «Εἶναι γεγραμμένον, Πόσον ὡραῖοι εἶναι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων* ***εἰρήνην***, *τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά» (Ρωμ. ι' 15).*

3. ***Διότι μόνον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποκτοῦν εἰρήνην πρὸς τὸν Θεόν.*** *«Δικαιωθέντες λοιπὸν ἐκ πίστεως,* ***εἰρήνην*** *ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». «Τὰ πάντα εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅστις διήλλαξεν (συνεφιλίωσεν) ἡμᾶς μεθ' Ἑαυτοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἀλλαχοῦ: «Διότι* ***αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν***, *ὅστις ἔκαμε τὰ δύο ἓν καὶ ἔλυσε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καταργήσας τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν τὸν ἐν τοῖς διατάγμασι, διὰ νὰ κτίσῃ εἰς ἑαυτὸν τοὺς δύο εἰς ἕνα νέον ἄνθρωπον,* ***φέρων εἰρήνην***, *καὶ νὰ συνδιαλλάξῃ ἀμφοτέρους εἰς ἓν σῶμα πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ σταυροῦ· καὶ ἐλθὼν ἐκήρυξεν* ***Εὐαγγέλιον εἰρήνης*** *εἰς ἡμᾶς τοὺς μακρὰν καὶ τοὺς πλησίον» (Ἐφεσ. β'. 14,17).*

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καταστάσει εἶναι ἁμαρτωλός, ἑπομένως θεωρεῖται ὡς διατελῶν εἰς ἔχθραν πρὸς τὸν Θεόν, διά τε τῶν κακῶν πράξεων, τῶν κακῶν λόγων καὶ τῶν κακῶν του διαλογισμῶν, ἕως οὗ ὁ Χριστὸς πέμψῃ τὸ Ἅγιόν Του Πνεῦμα εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ τότε καταπαύει ἡ ἔχθρα καὶ ἀποκαθίσταται ἡ εἰρήνη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πλάστου του.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἡ καρδία τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀντιστρατεύεται κατὰ τοῦ θελήματος καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκόμη καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἶναι ἔχθρα πρὸς τὸν Θεόν, διότι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ δύναται» (Ρωμ. η'. 7).

4. ***Διότι παρέχει εἰρήνην εἰς τὴν τεταραγμένην καρδίαν καὶ συνείδησιν.*** *Ὁ ἁμαρτωλός, ὅταν ἀφυπνισθῇ καὶ γνωρίσῃ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν,*

ἀρχίζει ν' ἀνησυχῇ, νὰ ταράττεται· καὶ δὲν εὑρίσκει εἰρήνην εἰς τὸν νόμον, διότι ὁ νόμος μόνον κατακρίνει καὶ διότι τὰ ἴδια τοῦ ἀνθρώπου ἔργα φαίνονται εἰς αὐτὸν μεμιασμένα, τὴν δὲ καρδίαν του βλέπει ἀκάθαρτον, πάσχουσαν ἐκ τῆς λέπρας τῆς ἁμαρτίας. Ἔχει κακοὺς διαλογισμούς, ἁμαρτωλὰς κλίσεις, καὶ διὰ τοῦτο ταράττεται καὶ ἀνησυχεῖ.

Βλέπει τὴν αἰωνιότητα ἐγγύς, τὴν κρίσιν προσεγγίζουσαν, τὰς φλόγας τῆς γεέννης καιούσας πρὸς τιμωρίαν του, ματαίως δὲ στρέφει τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀγγέλους, ζητῶν βοήθειαν. Ἀληθῆ εἰρήνην οὐδαμοῦ δύναται νὰ εὕρῃ, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον ἢ ὄνομα οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ἐν οὐρανῷ δεδομένον, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ σωθοῦν, εἰμὴ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἕως οὗ τέλος προβλέψῃ εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦτον διὰ πίστεως καὶ τότε ἡ συνείδησις αὐτοῦ εὑρίσκει εἰρήνην. «Δικαιωθέντες λοιπὸν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. ε΄. 1).

*5. **Διότι δίδει εἰρήνην εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ ἐν ταραχαῖς καὶ ἀκαταστασίαις.** «Ἂς μὴ ταράττηται ἡ καρδία σας μηδὲ ἂς δειλιᾷ», εἶπεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ ὀλίγον πρὶν ἢ παραδοθῇ καὶ ἀποθάνῃ. «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδω εἰς ἐσᾶς· οὐχὶ καθὼς ὁ κόσμος δίδει, σᾶς δίδω ἐγὼ» (Ἰωάν. ιδ΄. 27,28). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ταῦτα ἐλάλησα πρὸς ἐσᾶς, ἵνα ἔχητε εἰρήνην ἐν ἐμοί. Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θέλετε ἔχει θλίψεις, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ ἐνίκησα τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 15΄. 33).*

Ἡ εἰρήνη αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς δίδει, δὲν εἶναι γνωστὴ εἰς τὸν κόσμον ἐν γένει οὔτε δύναται ν' ἀφαιρεθῇ ὑπὸ τοῦ κόσμου. Εἶναι δῶρον Θεοῦ χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ κτῆμα ἀναφαίρετον τοῦ πιστοῦ.

*6. **Διότι παραγγέλλει πάντας τοὺς ὀπαδούς Του** οὐ μόνον νὰ ζοῦν ἐν εἰρήνῃ μετὰ πάντων, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἦναι καὶ εἰρηνοποιοί. «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ἰδεῖ τὸν Θεόν». «Χαίρετε, τελειοποιεῖσθε, φρονεῖτε τὸ αὐτό, εἰρηνεύετε μετὰ πάντων καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης θέλει εἶσθαι μεθ' ὑμῶν» (Β΄. Κορίνθ. ιγ΄. 11).*

«Λοιπὸν ἄς ζητῶμεν τὰ πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ πρὸς τὴν συνδρομὴν ἀλλήλων» (Ρωμ. ιδ΄. 19). «Ὁ Θεὸς ἐκάλεσεν ἡμᾶς εἰς εἰρήνην» (Α΄ Κορινθ. ζ΄. 15).

«Ζήτει δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας» (Β΄. Τιμ. β΄. 22). «Εἰρηνεύετε μετὰ πάντων ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς» (Ρωμ. ιβ΄. 18).

Εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ὑπακούοντες οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ κάμουν μεγάλας ὑποχωρήσεις καὶ θυσίας καὶ νὰ ὑποστοῦν ζημίας μᾶλλον παρὰ νὰ ἔλθουν εἰς ῥῆξιν μετ' ἄλλων. Ἐὰν δὲ δὲν εὑρίσκωνται ἐν εἰρήνῃ μετά τινος, τὸν ὁποῖον θεωροῦν ὡς ἀδελφὸν ἐν Χριστῷ, δὲν ἔχουν ἡσυχίαν ἕως οὗ συμφιλιωθοῦν μὲ αὐτόν.

Ὅταν ὁ Χριστὸς ἀληθῶς βασιλεύῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἔχει εἰρήνην. Εἰς οἱανδήποτε δὲ κοινωνίαν ἢ Ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἡ εἰρήνη αὕτη, ἐκεῖθεν ἐξοστρακίζονται αἱ ἔριδες καὶ αἱ φιλονεικίαι, αἱ μάχαι καὶ αἱ τα-

ραχαί, οἱ πόλεμοι καὶ αἱ λογομαχίαι. Διότι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ (ὁ ἀληθὴς Χριστιανισμὸς) δὲν συνίσταται εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν, ἀλλ' εἰς δικαιοσύνην καὶ **εἰρήνην** *καὶ χαρὰν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ (Ρωμ. ιδ'. 17).*

«Ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν εἶναι ἁγνή, ἔπειτα εἰρηνική, ἐπιεικής, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀμερόληπτος καὶ ἀνυπόκριτος, ὁ δὲ καρπὸς τῆς δικαιοσύνης σπείρεται ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τῶν εἰρηνοποιῶν» (Ἰακώβου γ'. 17, 18).

7. **Διότι ὅταν ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἄνθρωποι θέλουσι ζῇ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ πρὸς ἀλλήλους** *κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας Ἡσαΐου καὶ Μιχαία. «***Καὶ** *θέλουσι σφυρηλατήσει τὰς μαχαίρας αὐτῶν διὰ ὑνία (ἄροτρα) καὶ τὰς λόγχας αὐτῶν διὰ δρέπανα. Δὲν θέλουσι σηκώσει πλέον μάχαιραν ἔθνος ἐναντίον ἔθνους, οὐδὲ θέλουσι πλέον μάθει τὸν πόλεμον» (Ἡσ. β'. 4 — Μιχ. δ'. 30).*

Τότε ὁ Σατανᾶς, ὁ ἐχθρὸς τῆς εἰρήνης καὶ ὁ διαταράττων αὐτήν, θέλει δεθῇ διὰ μεγάλης ἀλύσεως καὶ ριφθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, ἡ δὲ εἰρήνη θέλει βασιλεύσει μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς.

Ὁ Σατανᾶς εὐχαριστεῖται εἰς τοὺς πολέμους, διότι ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος. Εὐχαριστεῖται εἰς θανάτους καὶ διὰ τοῦτο ἐξωθεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀλληλοσφαγήν. Ἐνῷ ὁ Χριστὸς εὐχαριστεῖται εἰς τὴν εἰρήνην καὶ μισεῖ καὶ κατακρίνει τὰς ἔριδας καὶ τὰς διαμάχας.

Ὅταν ὁ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ παρεκάλεσαν τὸν Κύριον ἡμῶν νὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ νὰ καταβιβάσουν πῦρ ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα κατακαύσῃ τινὰς ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ὁ Ἰησοῦς ἐπέπληξεν αὐτοὺς εἰπών: «Δὲν ἐξεύρετε ποίου πνεύματος εἶσθε· διότι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦλθε διὰ νὰ ἀπολέσῃ ψυχάς, ἀλλὰ νὰ σώσῃ» (Λουκ. θ'. 55, 56).

Ὅσῳ περισσότερον οἱ λεγόμενοι Χριστιανοὶ ἐμφοροῦνται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, τόσον ὀλιγώτερον ἀρέσκονται εἰς πολέμους, ἔριδας καὶ καταστροφάς, ἐνῷ ὅσῳ περισσότερον παρακμάζουν εἰς τὴν χάριν καὶ γίνονται ψυχρότεροι εἰς τὴν θείαν ἀγάπην, τόσον εὐκολώτερον ἐμπλέκονται εἰς ἔριδας καὶ φιλονεικίας. Τοῦτο δὲ γίνεται καταφανὲς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Μεσαιῶνα.

Τὸ ὡραῖον καὶ ἔνδοξον τοῦ Εὐαγγελίου ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι κηρύττει **εἰρήνην καὶ εὐδοκίαν εἰς πάντας.** *Ἐπιβάλλει δὲ εἰς τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προσεύχωνται καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς των καὶ ν' ἀγαθοποιοῦν καὶ τοὺς ὑβρίζοντας καὶ διώκοντας αὐτούς.*

«Ἐγὼ δὲ σᾶς λέγω, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους σας, εὐεργετεῖτε τοὺς μισοῦντάς σας καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι σᾶς βλάπτουσι καὶ σᾶς διώκουσι· διὰ νὰ γίνηται υἱοὶ τοῦ Πατρός σας τοῦ ἐν οὐρανοῖς, Ὅστις ἀνατέλλει τὸν ἥλιον Αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» (Ματθ. ε'. 44, 45).

Ἐκ τούτου καταφαίνεται πόσον μεγάλως πλανῶνται ὅσοι νομίζουν ὅτι πράτ-

τουν τὸ ἀρεστὸν εἰς τὸν Χριστόν, καταδιώκοντες καὶ σφάζοντες τοὺς ὁμοίους των, καὶ εἶναι πλήρεις μίσους καὶ θυμοῦ κατ᾽ αὐτῶν, καὶ ὅτι οὕτω πράττοντες ὑπηρετοῦσιν Ἐκεῖνον, ὅστις καὶ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀκόμη προσηύχετο ὑπὲρ τῶν αἱμοβόρων φονέων του, εἰπών, «Πάτερ, ἄφες (συγχώρησον) αὐτοῖς, διότι δὲν ἐξεύρουσι τί πράττουσι».

Ἐὰν τὰ ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα δαπανῶνται ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ κατ᾽ ἔτος εἰς πολεμικὰς προετοιμασίας, ἐδαπανῶντο πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀνύψωσιν τῶν λαῶν, διὰ τῆς διαδόσεως, τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ λαοὶ θὰ ἠγάπων ἀντὶ νὰ ἐχθρεύωνται ἀλλήλους, ὅπως βλέπομεν ὅτι γίνεται σήμερον.

Ὁ τίτλος τοῦ **ἄρχοντος τῆς εἰρήνης,** *τὸν ὁποῖον ἔχει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστος, εἶναι ἐνδοξότερος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Καῖσαρ, ὁ Μέγας Ναπολέων, ἢ πάντες ὁμοῦ οἱ δορυκτήτορες τῆς γῆς, οἵτινες διὰ πολέμων καὶ καταστροφῶν, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐβύθισαν ἔθνη ὁλόκληρα εἰς πένθος, κατέστρεψαν ἀναριθμήτους οἰκογενείας καὶ ἄτομα καὶ ἐπλήρωσαν τὴν οἰκουμένην μὲ δάκρυα καὶ κλαυθμούς.*

Ἐνταῦθα δύναται νὰ μοὶ γίνῃ ἡ ἀντίρρησις: Ἂν πράγματι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Ἄρχων τῆς εἰρήνης, **διατὶ αἱ Χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις νὰ μεταχειρίζωνται τὴν θανατικὴν ποινήν,** *τὴν λαιμητόμον καὶ τὴν ἀγχόνην, ὅπως ἐπιβάλωσιν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους;*

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην εἶναι ὅτι, ἐὰν κυβέρνησίς τις ἦναι καλή καὶ οἱ νόμοι της ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι, εἶναι χρέος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι φύλακες καὶ ἐκτελεσταὶ τῶν νόμων νὰ ἐπιβάλλουν τὴν τήρησιν αὐτῶν εἰς ὅλους τοὺς πολίτας. Ὁ Παῦλος λέγει σχετικῶς μὲ τοῦτο: «Διότι οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀλλὰ τῶν κακῶν. Διότι ὁ ἄρχων εἶναι τοῦ Θεοῦ ὑπηρέτης εἰς σὲ πρὸς τὸ καλόν, ... δὲν φορεῖ ματαίως τὴν μάχαιραν. Διότι εἶναι ὑπηρέτης Θεοῦ, ἐκδικητὴς διὰ νὰ ἐκτελῇ τὴν ὀργὴν κατὰ τοῦ πράττοντος τὸ κακόν» (Ρωμ. ιγ΄. 1—4). Ἡ δὲ ἐπιβολὴ τοῦ νόμου πρέπει νὰ ἦναι αὐστηρά, καὶ ἡ τιμωρία ἀνάλογος τῆς παραβάσεως. Ἡ θανατικὴ ποινή, τὸ ἀνώτατον τοῦτο ὅριον, ἐπιβάλλεται εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐκ προθέσεως ἀφήρεσαν τὴν ζωὴν ἄλλου ἢ ὑπῆρξαν παραίτιοι τῆς καταστροφῆς ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐπιβάλλεται **οὐχὶ μόνον ὡς ἀνταπόδοσις, ἀλλὰ καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ ἀποτροπὴν** *παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου ἀπὸ τοιαῦτα κακουργήματα. Τοῦτο οὐ μόνον ἐνδείκνυται ἐκ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης πείρας.*

Ἐπίσης, ὅταν κυβέρνησίς τις ἐξαχρειωθῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταδιώκῃ τοὺς ἀθῴους καὶ νὰ προστατεύῃ τοὺς φαύλους, εἴτε μεταχειρίζεται βίαια καὶ ἔκνομα μέσα πρὸς στήριξιν ἑαυτῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἔχουσιν δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον, οἱ ἀγαθοὶ πολῖται, ἀφοῦ μεταχειρισθοῦν καὶ ἐξαντλήσουν ὅλα τὰ νόμιμα μέσα πρὸς ἀλλαγὴν αὐτῆς, νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀνατρέψουν αὐτὴν διὰ τῆς βίας, νὰ θέσουν δὲ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν ἄνδρας χρηστοὺς καὶ νομοταγεῖς, ἵνα οἱ

πολῖται δύνανται νὰ ζοῦν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἕκαστος τὰ νόμιμα δικαιώματα αὐτοῦ.

Μήτε λοιπὸν ἡ θανατικὴ ποινὴ μήτε αἱ ἐπαναστάσεις ἀντιβαίνουσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς **ἄρχοντος τῆς εἰρήνης,** *ἐφ' ὅσον ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς καὶ δικαίους νόμους. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον, θὰ ὑπάρχουν καὶ κακοποιοί, καὶ θὰ παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς αὐστηρᾶς καὶ παραδειγματικῆς τιμωρίας αὐτῶν. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη πρέπει πάντοτε νὰ ζητῇ νὰ ὁμοιάζῃ καὶ νὰ προσεγγίζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς τὴν Θείαν δικαιοσύνην. Ἡ δὲ Θεία δικαιοσύνη εἶναι ἀμείλικτος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.*

Ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως Αὐτοῦ, εἶναι ὄχι ἡ ἀσυδοσία τῶν κακοποιῶν στοιχείων (διότι τοῦτο, ἂν ἐφηρμόζετο, θὰ ἐπέφερε τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὸν κόσμον), ἀλλ' ἡ ἐκρίζωσις τοῦ μίσους καὶ τῶν παθῶν ἐκ τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἀποξήρανσις οὕτως εἰπεῖν τῆς πηγῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναβλύζουν τὰ κακά, ἅτινα μαστίζουν τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὅταν δὲ ἐπικρατήσῃ αὕτη ἡ εἰρήνη, τότε θὰ στειρεύσῃ καὶ ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ κόσμῳ, θὰ ἐκλείψωσιν, ὄχι μόνον οἱ πόλεμοι καὶ αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ τὰ μίση καὶ τὸ ἔγκλημα μεταξὺ τῶν μελῶν ἑκάστης κοινωνίας, διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι θὰ γίνωσι διδακτοὶ τοῦ Ἄρχοντος τῆς εἰρήνης καὶ υἱοὶ τῆς βασιλείας Αὐτοῦ!

Ἀμήν.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη 1889).

Ο ΛΥΠΗΡΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἶναι ἡ φυσικῶς κατάλληλος ἐποχὴ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ παρερχομένου δωδεκαμήνου. Ὁ φρόνιμος ἔμπορος, ὅστις θέλει νὰ γνωρίζῃ ἐπακριβῶς τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομικὴν κατάστασιν, κύπτει τότε ἐπὶ τῶν βιβλίων του, καὶ διερευνῶν τὴν ὅλην τοῦ ἔτους κίνησιν καταστρώνει τὸν ἐνιαύσιον αὐτοῦ ἰσολογισμόν. Τὸ αὐτὸ πράττουσι τὰ μεγάλα τραπεζιτικὰ ἱδρύματα, ὧν ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία, ἐμφαινομένη ἐν τῷ ἰσολογισμῷ, εἶναι ἡ καλλίστη σύστασις πρὸς τὸ συντρέχον κοινόν. Καὶ ἂν ἐπὶ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων εἶναι τόσον σπουδαῖος ὁ ἐνιαύσιος ἀπολογισμός, τόσον ἀναγκαιότερος πρέπει νὰ κριθῇ δι' ἕκαστον ἄνθρωπον ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν ὁ τῶν πεπραγμένων ἀπολογισμός. Ἐνταῦθα οἱ πλεῖστοι δεικνύουσι μεγάλην ὅσον καὶ ἔνοχον ἀδιαφορίαν. Μεταβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἔτους εἰς τὸ νέον ἐν παιδαριώδει εὐθυμίᾳ καὶ οὐδόλως σκέπτονται πόσον εἶναι σοβαρὸν πρᾶγμα ἡ πάροδος τοῦ ὀλίγου χρόνου, τὸν ὁποῖον ἕκαστος διατρίβει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφ' οὗ καθ' ὃν τρόπον οὗτος δαπανᾶται, τοιαύτη ἀνάλογος κατάστασις θὰ ἐπακολουθήσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Ρίπτοντες βλέμμα ἐταστικὸν εἰς τὸ παρερχόμενον τοῦτο ἔτος βλέπομεν πάμπολλα τὰ λυπηρά. Ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν δὲν ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔτος χαρακτηρισθὲν ὑπὸ τρομακτικωτέρων καταστροφῶν. Ἡ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπελθοῦσα συμφορά, μοναδικὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γένους, ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ διατελῇ ἀλησμόνητος. Ἀπώλεια ἐδαφῶν πλουσιωτάτων, ἀπώλεια ὑπάρξεων ἔτι πολυτιμοτέρων, ἀπώλεια ὑλικοῦ δυσαναπληρώτου, ἀπώλεια περιουσιῶν σπουδαιοτάτων, ἀπώλεια ἱδρυμάτων, εἰς ὧν τὴν διατήρησιν ἐπὶ δεκαετηρίδας καὶ ἑκατονταετηρίδας συνηγωνίσθησαν τοῦ πλουσίου ἡ χορηγία καὶ τοῦ πτωχοῦ ὁ ὀβολός, ματαίωσις θυσιῶν ὑπερόγκων, εἰς ἃς τὸ ἔθνος σύσσωμον μετὰ μοναδικῆς αὐταπαρνήσεως προέβη — πάντα ταῦτα, ὁμοῦ λαμβανόμενα, ἀποτελοῦσι θλιβερὸν ἀπολογισμὸν ζημιῶν, τῶν ὁποίων ὁ ὄγκος καταπλήσσει τὸν νοῦν τοῦ θέλοντος νὰ σκεφθῇ.

Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα στοιχεῖα ζημιῶν σπουδαιοτέρων καὶ βαθυτέρων, τῶν ὁποίων ὅμως τὴν βαρύτητα ὀλίγιστοι δυστυχῶς ἀντιλαμβάνονται. Ὅταν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ ἔθνους, οἱ συναποτελοῦντες τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα, οἱ πλεῖστοι αὐτῶν πεπαιδευμένοι τὴν συνήθη παιδείαν καὶ ἐξέχοντες εἰς λεπτολογίαν ἐπὶ ζητημάτων πολιτικῆς φύσεως, παρουσιάζοντο τόσον ἀμαθεῖς καὶ τόσον πείσμονες, προκειμένου περὶ ζητημάτων πνευματικῆς φύσεως, ὥστε ἐν τῷ εἰκοστῷ ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνι νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰς ἐσκοτισμένας Μεσαιωνικὰς ἀντιλήψεις καὶ νὰ νομοθετῶσιν ὅτι πλὴν μιᾶς αἱ λοιπαὶ θρησκεῖαι εἶναι μόνον ἀνεκταί, νὰ διακηρύττωσι δὲ ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου ὅτι μόνος ὁ Ἕλλην δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναγνώσῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν, ἣν λαλεῖ, εἰς ἣν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποφασίζον Σῶμα συζητεῖ καὶ νομοθετεῖ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς Γραφάς, τὴν βάσιν ταύτην τῆς θρησκείας του καὶ τὸν κανόνα τῆς ζωῆς του, εἰς γλῶσσαν ἀρχαίαν, δυσνόητον εἰς τοὺς πολλούς, εἰς πλείστους δὲ καὶ ἀκατάληπτον, τί ὑπολείπεται ἢ νὰ κρύψωμεν ὑπ' αἰσχύνης τὸ πρόσωπον καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὡς ἔθνος ἀκόμη κοιμώμεθα τὸν ὕπνον τοῦ Μέσου Αἰῶνος, καὶ δὲν ἀντελήφθημεν ὅτι ἄλλοι λαοὶ πρὸ πολλοῦ ἀπέσπασαν τὰ δεσμὰ τῆς ἱεροκρατίας, καὶ συντρίψαντες τὰ κλεῖθρα, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἦτο κατεσφραγισμένος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀπῄτησαν ὡς ἀναφαίρετον δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου νὰ γνωρίσωσιν ἰδίοις ὄμμασι τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ οὕτως ἐμορφώθησαν εἰς ἔθνη συνετά, σώφρονα καὶ ἰσχυρά. Ὅσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ Μικρασιατικὴ συμφορά, εἶναι κατ' οὐσίαν μικροτέρα τῆς βαθείας καὶ ῥιζικῆς ζημίας, ἣν ζημιοῦται τὸ ἔθνος ἐκ τῆς Μεσαιωνικῆς ἐκείνης νομοθεσίας. Ἂς εὐχηθῶμεν καὶ ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ μέλλουσα νὰ συνέλθῃ Ἐθνοσυνέλευσις θὰ ἀποσβέσῃ τὸ στίγμα τοῦτο ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος.

Ἀλλ' ἐὰν ἀφήσωμεν τὸν Ἐθνικὸν ἀπολογισμὸν καὶ ἔλθωμεν εἰς τὸν ἀτομικόν, ὁποῖα ἆρά γε θὰ προκύψωσι συμπεράσματα; Πόσοι τῶν ἀναγνωστῶν εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας καὶ βαδίζουσι τὴν τεθλιμμένην μέν, ἀλλ' εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς; Πόσοι ἐστάθημεν πιστοὶ εἰς τὸν ἐξαγοράσαντα ἡμᾶς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἐζητήσαμεν εἰλικρινῶς εἰς Αὐτὸν μόνον νὰ ἀρέσωμεν

καὶ οὐχὶ εἰς τὸν κόσμον; Πόσοι ἐξετελέσαμεν πιστῶς καὶ ἀνυποκρίτως τὰ καθήκοντα τῆς θέσεως, εἰς ἣν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐτάχθημεν καὶ ἐτηρήσαμεν σχέσεις ἁγίας πρὸς τοὺς πέριξ;

Ἰδίως ὑπάρχουσι σημεῖά τινα, εἰς ἃ πρὸ παντὸς ἀνάγκη νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐν τῇ ἀναθεωρήσει τῆς ζωῆς ἡμῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

*α) **Ἡ τακτικὴ καθ' ἑκάστην ἀνάγνωσις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ** εἶναι ἀληθὴς τροφὴ τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος προτρέπει ἡμᾶς νὰ ἐπιποθήσωσεν τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα, «ἵνα αὐξηθῶμεν δι' αὐτοῦ» (Α' β' 2). Ὡς ὁ σωματικὸς ἡμῶν ὀργανισμὸς ἀσθενεῖ, μαραίνεται, λιποψυχεῖ, ἐὰν μείνῃ ἄνευ τροφῆς, οὕτως ἡ πνευματικὴ ἡμῶν ζωὴ ἀπειλεῖται ὑπὸ μαρασμοῦ καὶ ἐξασθενήσεως, ἐὰν δι' οἱονδήποτε λόγον στερήσωμεν αὐτὸν τῆς πνευματικῆς τροφῆς. Αἱ πολλαὶ ἀσχολίαι, ἡ ἐπείγουσα ἐργασία, τὰ πολυποίκιλα καθήκοντα ἔρχονται πολλάκις ὡς πρόχειρος δικαιολογία παραμελήσεως τῆς Γραφῆς· ἀλλὰ καθὼς μὲ ὅλας τὰς ἀσχολίας ἡμῶν εὑρίσκομεν πάντοτε ὥραν τινά, ὅπως καθίσαντες εἰς τὴν τράπεζαν, ἢ ἔστω καὶ ἐπὶ ποδός, λάβωμεν τρωφὴν ὑλικήν, οὕτω θὰ εὕρωμεν πάντοτε ὀλίγην ὥραν ὅπως θρέψωμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν μὲ τὸ «λογικὸν ἄδολον γάλα», ἐὰν οὕτω φροντίζωμεν περὶ διατηρήσεως καὶ αὐξήσεως τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς. Πᾶς ὅστις εὑρίσκει ἑαυτὸν ἐν τούτῳ ἐλλιπῆ κατὰ τὸ λῆγον ἔτος, ἂς διορθώσῃ εὐθὺς τὸ κακὸν ἀποφασιστικῶς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.*

*β) **Μέγιστον καὶ πολυτιμότατον προνόμιον εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ προσευχή**, ἤτοι τὸ νὰ δύναται νὰ προσέρχηται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ συνομιλῇ καὶ συγκοινωνῇ μετ' Αὐτοῦ. Τὴν ἀξίαν τῆς προσευχῆς θὰ κατανοήσωμεν, ἐὰν πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν ὅτι αἴφνης ἀπαγορεύεται ἡ προσευχή· πόσον δυστυχεῖς θὰ ἦσαν τότε οἱ ἄνθρωποι μὴ δυνάμενοι νὰ ὑψώσωσι τὴν φωνήν των πρὸς τὸν Θεόν! Ἐπειδὴ εἶναι πασίγνωστον ὅτι μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ προσευχώμεθα, καὶ μάλιστα ὅτι ὁ Θεὸς εὐαρεστεῖται, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τιμῶσιν Αὐτὸν διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης των, καὶ προσέρχωνται πρὸς Αὐτὸν ἐν πάσῃ ὥρᾳ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, διὰ τοῦτο ἡ φύσει πονηρὰ καὶ κοσμικὴ καρδία διστάζει, βαρύνεται, καὶ ἀποφεύγει τὴν προσευχήν. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ ἡ ψυχὴ ἄνευ προσευχῆς; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ τὸ σῶμα ἄνευ ἀναπνοῆς; Διὰ τοῦτο ἂς κρίνωμεν ἑαυτοὺς κατὰ πόσον ἐπεζητήσαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν τακτικὴν καὶ πυκνὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συγκοινωνίαν, διότι ἐκ ταύτης ἐξαρτᾶται ἡ ζωηρότης καὶ θερμότης τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς.*

*γ) Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπέ ποτε ὅτι ἐπὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ Πέτρου ἤθελεν οἰκοδομήσει ὡς ἐπὶ πέτρας, ἤτοι βράχου ἀκλονήτου, τὴν ἐκκλησίαν Αὐτοῦ (Ματθ. ιϛ' 18)· καὶ ἡ οἰκοδομὴ αὕτη, ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, δὲν ἔληξεν εἰσέτι· ἓν δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀληθοῦς καὶ ζώσης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι **ἡ τακτικὴ συνάθροισις τῶν μελῶν αὐτῆς** πρὸς κοινὴν λατρείαν καὶ πρὸς μελέτην τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Χριστιανὸς μὴ προσερχόμενος εἰς τὰς συναθροίσεις τῆς ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνυπέρβλητον κώλυμα,*

δεικνύει ἔλλειψιν ἐκτιμήσεως τῆς μετὰ τοῦ Κυρίου συναναστροφῆς, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσὶ συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ, ἐκεῖ θὰ ἦναι καὶ Αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν (Ματθ. ιη' 20), καὶ πραγματικὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Ἰδοὺ λοιπὸν ἕτερον σημεῖον, σχετικῶς πρὸς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ κριθῇ ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν τοῦτο ἔτος ζωὴ ἡμῶν.

δ) Ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ σπορέως ὁ Κύριος παρέστησε τὸν σπόρον τὸν πίπτοντα εἰς γῆν καλὴν καὶ ἀγαθήν, ὅτι καρποφορεῖ τὸ ἓν τριάκοντα καὶ τὸ ἓν ἑξήκοντα καὶ τὸ ἓν ἑκατὸν (Μάρκ. δ' 8). Διὰ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἀναμφιβόλως δεικνύει ὅτι περιμένει ἐκ μέρους τῆς σεσωσμένης ψυχῆς **προσπάθειαν καὶ ἐνέργειαν ὅπως μεταδοθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ εἰς ἄλλας ψυχάς**, *ὥστε πᾶς σεσωσμένος ἄνθρωπος νὰ παρουσιάσῃ ἄλλους τριάκοντα ἢ ἑξήκοντα ἢ ἑκατὸν ὁδηγηθέντας εἰς τὴν σωτηρίαν διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Καθὼς ὁ τρέχων κατόπιν ὑλικοῦ κέρδους ποθεῖ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος νὰ αὐξάνῃ τὰ ὑλικὰ αὐτοῦ κεφάλαια, οὕτως ὁ σεσωσμένος ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν δι' αὐτοῦ ὁδηγουμένων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Δυνάμεθα ἐξετάζοντες τὴν δρᾶσιν ἡμῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ εὕρωμεν ὅτι συνηργήσαμεν εἰς ἐπιστροφὴν μιᾶς τοὐλάχιστον ψυχῆς εἰς τὸν Χριστόν; Ἐὰν οὐχί, εἶναι καιρὸς νὰ ἀποσείσωμεν ἕκαστος τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀπραξίαν, διότι δὲν εἶναι εὐχάριστα τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ τέλους, ὅπερ ἀναμένει τὸ δένδρον τὸ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν (Λουκ. γ' 9).*

ε) Οὐδὲν καλὸν ἔργον γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ χωρὶς θυσιῶν· καὶ πλὴν τῆς θυσίας χρόνου καὶ ἀναπαύσεως, ἐπιβάλλεται καὶ **ἡ θυσία τοῦ χρήματος·** *αὕτη μάλιστα εἶναι πολλάκις τὸ ἀσφαλέστερον κριτήριον τῆς ἀγαθοῦς Χριστιανικῆς ζωῆς, ἐν ᾧ συγχρόνως ἀποτελεῖ τὸ ἀπαραίτητον ὑλικὸν μέσον τῆς συντηρήσεως τοῦ πνευματικοῦ ἔργου· διότι «πῶς θέλουσιν ἐπικαλεσθῇ ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευσαν; καὶ πῶς θέλουσι πιστεύσει εἰς ἐκεῖνον, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἤκουσαν; καὶ πῶς θέλουσιν ἀκούσει χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ὁ κηρύττων; καὶ* **πῶς θέλουσι κηρύξει ἐὰν δὲν ἀποσταλῶσι»**; *(Ῥωμ. ι' 14, 15). Ἂς ἐρωτήσῃ ἕκαστος ἑαυτόν: «Πόσα ἔδωκα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς συντήρησιν τοῦ ἔργου τοῦ Εὐαγγελίου; Πόσα ἔδωκα εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἐκδοτικοῦ θρησκευτικοῦ ἔργου; Πόσα ἔδωκα εἰς ὑποστήριξιν τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις τοσαῦτα δαπανᾷ κατ' ἔτος πρὸς ἐκτύπωσιν καὶ διάδοσιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἰς πᾶσαν γραφομένην γλῶσσαν τῆς ὑφηλίου;» Μήπως εἶναι ὑποχρέωσις ἰδιαιτέρα ὀλίγων τινῶν ἡ ὑποστήριξις τοῦ ἐξόχως σπουδαίου ἔργου, τοῦ πνευματικοῦ; Οἱ δὲ λοιποὶ πρέπει νὰ ἀπολαμβάνωσι τὰ ἐξ αὐτῶν εὐεργετήματα ἄνευ θυσιῶν; Παρασίτους ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι τοὺς συχνάζοντας εἰς τὰ δεῖπνα τῶν πλουσίων, ἵνα σιτίζωνται δωρεάν· παράσιτα δὲ καλοῦμεν καὶ σήμερον τὰ βδελυρὰ ἐκεῖνα ζωΰφια, τὰ ὁποῖα τρέφονται δωρεὰν ἀπομυζῶντα τὸ ἕτοιμον τοῦ ἀνθρώπου αἷμα. Πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ καταδέχηται νὰ ζῇ ὡς πνευματικὸς παράσιτος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ;*

Φοβοῦμαι ὅτι τοιαύτη ἀναθεώρησις τοῦ ἀπερχομένου ἔτους αὐστηρῶς καὶ εἰλικρινῶς γινομένη θὰ παρουσιάσῃ πολὺ λυπηρὸν τὸν ἀπολογισμόν· ἀλλ' ἂς θεωρήσωμεν τὴν κατάστασιν ἐν τῇ σοβαρᾷ αὐτῆς πραγματικότητι, καὶ ἂς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν χάριν Ἐκείνου, ὅστις δύναται νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς πιστοτέρους εἰς πάσας τὰς εἰρημένας ὑποχρεώσεις ἡμῶν, ὥστε διορθοῦντες αὐθωρεὶ πᾶν τὸ ἐσφαλμένον καὶ ἀναπληροῦντες πᾶν τὸ ἐλλιπὲς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ νέον ἔτος (ἐὰν ὁ Κύριος ἐπιτρέψῃ) μὲ νέον καὶ πληρέστερον πρόγραμμα ζωῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

Ξ. Π. Μόσχου

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΑΠ' ΑΡΧΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Αἱρέσεις ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος θρησκευτικὴ αἵρεσις ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὴν Μεσαιωνικὴν περίοδον ὑπῆρξεν ἡ τῶν ***Παυλικιανῶν***. Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα εἴς τινα κωμόπολιν τῆς Συρίας παρὰ τὰ Σαμόσατα, Κωνσταντῖνός τις, ἑλκυσθεὶς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, προσεπάθησε νὰ συνδυάσῃ τὴν θεολογίαν τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου πρὸς τὰς Γνωστικὰς καὶ Μανιχαϊκὰς διδασκαλίας. Τοὺς ὀπαδούς του ὠνόμασε Παυλικιανοὺς, ὡς τὸν Παῦλον κατ' ἐξοχὴν τιμῶντας, ἂν καὶ οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ ὀνομάζωνται ἀπὸ ἀνθρώπου τινος, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ θεωρῶνται ὡς οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Παύλου, τοὺς δὲ ὀπαδοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ὠνόμαζον περιφρονητικῶς «Ρωμαίους». Ἠρέσκοντο δὲ νὰ δίδουν εἰς τοὺς ποιμένας αὐτῶν ὀνόματα συνεργατῶν τοῦ Παύλου· οὕτω λ. χ. ὁ Κωνσταντῖνος ὠνομάσθη Σιλουανός, ἄλλοι δὲ Τῖτος, Ἐπαφρόδιτος, Τυχικός, κτλ. Ἐπίσης ἠρέσκοντο νὰ ὀνομάζουν τὰς ἐκκλησίας των μὲ ὀνόματα πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ὁ Παῦλος (Κόρινθος, Κολοσσαί, Ἀχαΐα, κτλ.).

Οἱ Παυλικιανοὶ ὡς κανόνα τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ βίου των ἀνεγνώριζον μόνον τὴν Ἁγίαν Γραφήν· ἀλλὰ καὶ ταύτην οὐχὶ ὁλόκληρον. Οὕτω λ.χ. ἀπέρριπτον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὡς μὴ θεόπνευστον ἀποκάλυψιν, ἐκ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πέτρου καὶ Ἰακώβου, ὡς ἰουδαΐζούσας. Τὴν ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν ἀπέρριπτον ἐντελῶς, ὡς καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργίαν καὶ ἱεραρχίαν, ἐφήρμοζον δὲ εἰς τὴν λατρείαν των τὴν ἁπλότητα τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Κατέκρινον τὸν πλοῦτον τῶν τελετῶν, τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων, τὴν ἄσκησιν τῶν μοναχῶν καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Κράτους. Ἡ ἠθική των διδασκαλία ἦτο αὐστηρά, χωρὶς ὅμως τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἀσκητισμοῦ, καθότι ἐτίμων μεγάλως τὸν γάμον, οἱ δὲ ἐπισημότεροι αὐτῶν ἀπόστολοι ἦσαν ἔγγαμοι. Ἡ ἀποστροφή των ὅμως πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς εὐχαριστίας· ἤθελον τὴν λατρείαν νὰ ἦναι ἐντελῶς πνευματική, μόνον διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξάρσεως γινομένη. Ἀπὸ θεολογικῆς ἀπόψεως ἀνεμίγνυον, ὡς ἐλέχθη, μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου καὶ διαφόρους δοξασίας Γνωστικὰς καὶ Μανιχαϊκάς. Παρεδέχοντο τὸν **δυαδισμὸν** — δηλ. τὰς δύο ἀρχὰς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ — καὶ ἐθεώρουν τὴν ὕλην καὶ τὸν κόσμον ὡς ἔργα τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, ἣν ὠνόμαζον «Δημιουργὸν» ἢ «Κοσμο-

κράτορα». Κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἵνα σώσῃ τὰς εἰς τὸ σῶμα δεσμευμένας ψυχάς, δὲν ἐνεσαρκώθη ὅμως πραγματικῶς, ἀλλὰ φαινομενικῶς (Δοκηταί).

Ἡ αἵρεσις αὕτη, ἐξαπλωθεῖσα ἐκ τῆς Συρίας εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐφείλκυσε τὸ πρῶτον τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Γ'. τοῦ Πωγωνάτου (685), ὅστις ἔπεμψεν ἕνα αὐλικόν του Συμεῶνα, ὅπως καταστρέψῃ αὐτήν. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως Κωνσταντῖνος ὁ Σιλουανὸς ἐπεσφράγισε τὴν πίστιν του διὰ προθύμου μαρτυρικοῦ θανάτου λιθοβοληθείς, οἱ δὲ ὀπαδοί του ἐπέδειξαν ἴσην σταθερότητα. Τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν Παυλικιανῶν πρὸς τὰς ἰδέας των τόσην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν Συμεῶνα, ὥστε τρία ἔτη βραδύτερον ἀφῆκε τὴν βασιλικὴν αὐλὴν καὶ ἠσπάσθη τὴν αἵρεσιν ταύτην, μετονομασθεὶς Τῖτος, ἀπέθανε δὲ τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον (690). Οἱ διωγμοὶ τῶν Παυλικιακῶν ὑπῆρξαν ἄγριοι καὶ συνεχεῖς, μὲ παροδικάς τινας ὑφέσεις, ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος. Παρ' ὅλους ὅμως τοὺς διωγμοὺς (ἢ μᾶλλον, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν διωγμῶν) ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξανεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, διὰ δὲ μιᾶς ἀθρόας μετοικεσίας Ἀρμενίων, Συρίων καὶ Μικρασιατῶν εἰς τὴν Θρᾴκην, γενομένης ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. κατὰ τὸ 752, μετεφέρθησαν τὰ σπέρματα τοῦ Παυλικιανισμοῦ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὑπὸ τοὺς Εἰκονομάχους βασιλεῖς, οἱ Παυλικιανοὶ φυσικῶς ἀπήλαυσαν βραχείας ἡσυχίας καὶ προστασίας, ὡς πολέμιοι καὶ αὐτοὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μοναχῶν, ἂν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ ζητήματα εὑρίσκοντο εἰς διάστασιν πρὸς τοὺς ἐν Κων]πόλει. Οἱ χρονογράφοι μάλιστα Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρᾶς ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἀπέκλινε πρὸς τὸν Παυλικιανισμόν. Φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἦτο ὑπὲρ τῆς πλήρους θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, διότι οὐ μόνον τοὺς Παυλικιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰκονομάχους ἀφῆκεν ἐλευθέρους· ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἱδρύθησαν πολλαὶ νέαι Παυλικιαναί κοινότητες. Κατόπιν ὅμως ἐπανελήφθη ὁ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀπηνὴς διωγμὸς αὐτῶν, ἰδίως ἐπὶ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος τοῦ Ε' (813—820), ὅστις συνέστησε καὶ ἱερὸν δικαστήριον πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ἔκτοτε οἱ Παυλικιανοὶ τῆς Μ. Ἀσίας, πρὸς ἄμυναν καὶ ἐκδίκησιν, ὠργανώθησαν στρατιωτικῶς εἰς μικρὸν κρᾶτος ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἔκαμνον ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Βυζαντινῆς χώρας, ὑποστηριζόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἕωσοῦ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν ἐξωλόθρευσεν αὐτοὺς καὶ κατέστρεψε τὴν πολιτικήν των ὀργάνωσιν (871). Ἐν τούτοις ἡ αἱρεσίς των ἐξηκολούθησε νὰ ἐξαπλοῦται ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ. Κατὰ τὸ 970 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τσιμισκῆς μετῴκισε τὸ μεγαλήτερον μέρος αὐτῶν εἰς τὴν Θρᾴκην περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ φυλάττουν τὰ ὅρια τοῦ Κράτους, ἐδόθη εἰς αὐτοὺς πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Ὅπου δὲ ἐγκατεστάθησαν, ἐξέλιπε σχεδὸν τὸ Ὀρθόδοξον δόγμα καὶ αὐτὴ ἡ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐξάρτησις ἀπέβη μόνον ὀνομαστική. Ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατὸν πολλοὶ Παυλικιανοί, οἵτινες ἐπέσυρον τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὸ μεταβὰς τὸ 1115 εἰς Φιλιππούπολιν, ἠνάγκασε τοὺς πλεί-

στους τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Παυλικιανῶν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἔκτοτε ἐκλείπουν οἱ Παυλικιανοὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Ἄλλοι ἠσπάσθησαν βραδύτερον τὸν Ἰσλαμισμόν, ἄλλοι παρέμειναν περὶ τὸν Αἷμον μεμονωμένοι καὶ ἀφανεῖς, ἕωσοῦ προσεχώρησαν εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζωνται ἐκ τῆς σκηνῆς οἱ Παυλικιανοί, ἀνεφάνη νέα αἵρεσις ἐν Θρᾴκῃ — οἱ ***Εὐχῖται*** ἢ ***Ἐνθουσιασταί*** — εἶδός τι Μανιχαίων ἢ Δυαδιστῶν, περὶ ὧν ἐλλείπουν σαφεῖς πληροφορίαι. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἀκόμη καὶ ἐπὶ Φωτίου (9ον αἰῶνα) ἦτο εὐρέως διαδεδομένη. Βαθμηδὸν ἐξηφανίσθη, λείψανα ὅμως αὐτῆς φαίνεται ὅτι συνεχωνεύθησαν εἰς μεταγενεστέρας αἱρέσεις.

Ἐκ τούτων ἡ κυριωτέρα ἦτο ἡ τῶν ***Βογομίλων*** (ἐκ τῆς βουλγαρικῆς λέξεως ***Βογμίλουϊ***=Κύριε, ἐλέησον), ἥτις ἐκ Βουλγαρίας προελθοῦσα ἀνεφάνη κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἐν Κων)πόλει ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις παντοιοτρόπως προσεπάθησε νὰ τὴν καταπνίξῃ, καταδικάσας τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς Βασίλειον εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον (1118). Ἔκτοτε ἐξηκολούθησαν οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Βογομίλων, ἕωσοῦ οὗτοι ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα. Θεολογικῶς ἦσαν συγγενεῖς τῶν Εὐχιτῶν· μετὰ δὲ τῶν Παυλικιανῶν εἶχον κοινὴν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας, τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων. Τὸ βάπτισμα παρεδέχοντο οὐχὶ δι' ὕδατος, ἀλλὰ πνευματικὸν ἢ νοερὸν μόνον. Ἀπέρριπτον καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τελετὴν τῆς εὐχαριστίας, ἀπέδιδον δὲ μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν προσευχήν, ἰδίως τοῦ «Πάτερ ἡμῶν». Ἡ Γραφή των περιελάμβανε τοὺς Ψαλμούς, τοὺς Προφήτας καὶ ὁλόκληρον τὴν Καινὴν Διαθήκην, πρὸ πάντων δὲ ἐτίμων τὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

Πλὴν τῶν αἱρέσεων τούτων ἀνεφύησαν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ἐντὸς τῆς Ὀρθοδόξου μάνδρας διάφοροι θεολογικαὶ ἔριδες, λείψανα τῶν ἀρχαιοτέρων· ὡς λ. χ. τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ καὶ ἄλλων. Ἀλλ' αἱ συζητήσεις αὗται περιωρίσθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ διεξήχθησαν κυρίως μεταξὺ ὀλίγων ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων, ἀναμιχθέντων εἰς ταύτας καὶ τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου καὶ Μανουήλ, οἵτινες ἐκαλλιέργουν καὶ ἐπροστάτευον τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σπουδάς.

Ἡ τελευταία θεολογικὴ συζήτησις τῆς περιόδου ταύτης παρὰ Βυζαντίνοις ὑπῆρξεν ἡ περὶ τῶν ***Ἡσυχαστῶν*** κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Οὗτοι ἦσαν κυρίως μοναχοὶ τοῦ Ἄθω, οἵτινες ἐπεδίδοντο εἰς τὸν μυστικισμόν, περιπίπτοντες εἰς ἐκστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφαντάζοντο ὅτι βλέπουν καὶ συνομιλοῦν μὲ τὸν Θεόν. Ἐκάλουν δὲ ἑαυτοὺς ἡσυχαστάς, διότι ἡσύχαζον ἐντὸς τῶν κελλίων των, σκυμμένοι καὶ προσβλέποντες τῶν ὀμφαλόν αὐτῶν, ἕωσοῦ περιέπιπτον εἰς λήθαργον καὶ ἔκστασιν ὅπως σήμερον πράττουσιν οἱ ἀσκηταὶ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Σιάμ. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ των ἐναντίων ὠνομάσθησαν ***ὀμφαλόψυχοι***. Κυριώτεροι αὐτῶν ὑπέρμαχοι ὑπῆρξαν ***Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*** καὶ ὁ Νικόλαος Καββάσιλας, βραδύτερον ἐπίσκοποι Θεσσαλονίκης, ἀντίπαλοι δὲ ὁ Βαρλαὰμ καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν διεξήχθη σφοδρὰ λογομαχία καὶ πόλεμος τοῦ καλάμου. Τέσσαρες τοπικαὶ σύνοδοι ἐξέδωκαν ἀποφάσεις εὐνοϊκὰς ὑπὲρ τῶν Ἡσυχαστῶν. Βαθμηδὸν ὅμως, ὡς ἦτο φυσικὸν ἄλλως τε, ὁ Ἡσυχασμὸς ἐξεφυλίσθη καὶ ἐξέλιπε.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΤΟ ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΟΝ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΓΡΑΦΩΝ

«Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ᾖ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ τέλειος, ἡτοιμασμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.»
(Β'. Τιμόθ. γ'. 16, 17).

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ὀνομάζονται μὲ διάφορα ὀνόματα. Οὕτω λ. χ. καλοῦνται **Βίβλος**, **Γραφή**, **Ἱεραὶ Γραφαί**, **Ἅγιαι Γραφαί**, **Ἱερὰ Γράμματα**, **Λόγος τοῦ Θεοῦ**, καὶ **Θεία Ἀποκάλυψις**.

Ἡ τελευταία αὕτη ὀνομασία ἐδόθη εἰς αὐτὰ λίαν καταλλήλως, διότι ἀποκαλύπτουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πράγματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ—πράγματα ἀφορῶντα εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ, τὰ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐνσαρκώσεως, τῆς ζωῆς, τῆς διδασκαλίας, τῶν παθῶν, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς δι' Αὐτοῦ ἐπιτευχθείσης σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὰ περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ κρίσεως, οὐρανοῦ, κολάσεως καὶ αἰωνιότητος.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἀποκεκαλυμμένου θελήματος τοῦ Θεοῦ, αἱ Γραφαὶ περιέχουν οὐκ ὀλίγας ἱστορίας, βιογραφίας, συμβουλάς, ἀπειλάς, ὑποσχέσεις, ὁδηγίας, ἐνθαρρύνσεις καὶ προσκλήσεις. Ἅπαντα δὲ ταῦτα ἐγράφησαν κατ' ἔμπνευσιν καὶ ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσουν εἰς τὴν ζωήν των, τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ νὰ πράττουν καὶ πῶς νὰ ζοῦν, ὅπως εὐαρεστήσουν εἰς τὸν Θεόν, ἐκπληρώσουν τὸν σκοπὸν τῆς γεννήσεώς των εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ προετοιμασθοῦν διὰ τὴν αἰωνιότητα. Τούτου ἕνεκεν ὁ Παῦλος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἔγραψε κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κηρύττει ὅτι πᾶν μέρος τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἐγράφη κατὰ Θείαν ἔμπνευσιν καὶ εἶναι ὠφέλιμον πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν κτλ.

Α'. Ὅτι **αἱ Γραφαὶ εἶναι θεόπνευστοι** ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς:

1) Ἐκ τοῦ **περιεχομένου** αὐτῶν. Διηγοῦνται πράγματα παρελθόντα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ. Προλέγουν συμβάντα, πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πρὶν ἢ λάβουν χώραν, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἠδύνατο νὰ προΐδῃ.

Διδάσκουσι διδασκαλίας τοσοῦτον ὑψηλὰς καὶ τοιαύτης λεπτότητος καὶ καθαρότητος, ὥστε οὐδεὶς τῶν σοφῶν, οὐδεὶς τῶν ἠθικολόγων τοῦ κόσμου τούτου ἠδύνατό ποτε ἄνευ τῆς Θείας ἀντιλήψεως νὰ τὰς συλλάβῃ.

2) Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ὁμολογοῦν ὅτι ἦσαν θεόπνευστοι, ὅτι ἐλάλουν ὅπως ὁ Θεὸς διὰ τοῦ πνεύματός Του ὡδήγει αὐτοὺς ἢ διέταττε· «Τάδε λέγει Κύριος».

Οὐδεὶς τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ **τί** ἔμελλε νὰ συμβῇ εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν δὲν ἀπεκαλύπτετο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα γνωρίζοντος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους Θεοῦ.

Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν πραγμάτων καὶ πῶς ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ἀπεκαλύπτοντο εἰς αὐτὸν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός.

Προσέτι πολλὰ ἱστορικὰ γεγονότα θὰ ἦσαν ἀβέβαια, ἐὰν οἱ συγγράψαντες αὐτὰ δὲν συνέγραφον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Πόσον διαφέρουν πολλάκις ἀπ' ἀλλήλων οἱ ἱστοριογράφοι εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν αὐτῶν συμβάντων! Διατί; Διότι ἔγραψαν κινούμενοι ἐκ διαφόρων ἐλατηρίων, ἢ ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων πληροφοριῶν.

Ποῖος δὲ ἄλλος, πλὴν τοῦ Θεοῦ, ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τὰς καρδίας πάντων καὶ αὐτὰ τὰ ἀόρατα, τὰ ἀπόκρυφα ἐλατήρια, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκινοῦντο ἄτομα καὶ ἔθνη πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων σπουδαιοτάτων δι' ὅλον τὸν κόσμον;

Τὰ σχέδια κυβερνήσεων, βασιλέων καὶ ἡγεμόνων κρύπτονται τόσον ἐπιμελῶς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπιτηδειότατοι διπλωμᾶται ἀπατῶνται πολλάκις εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των.

Β'. Πᾶσα Γραφὴ εἶναι ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν. Τὰς Ἁγίας Γραφὰς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀσφαλῶς ὡς ἀληθεῖς ὡς πρὸς τὰ παρελθόντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, ὡς πρὸς τὰς διδασκαλίας, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα, τοῦτ' ἔστιν ὡς πρὸς τὸ ***δογματικόν***, τὸ ***διδακτικὸν*** καὶ τὸ ***ἱστορικὸν*** μέρος, διότι πάντα τὰ ἐν αὐταῖς ἐγράφησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν καὶ ἐπίπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος — τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας. Ἐγράφησαν δὲ, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Παῦλος, πρὸς διδασκαλίαν καὶ ὠφέλειαν ἡμῶν. «Διότι ὅσα προεγράφησαν, διὰ τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφησαν, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρηγορίας τῶν Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν» (Ρωμ. ιε' 4).

Ἐπὶ τρεῖς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας μ. Χρ. οἱ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς Χριστιανοὶ δὲν εἶχον ἄλλο τι εἰμὴ τὰς Ἁγίας Γραφάς. Οὔτε σύμβολα πίστεως, οὔτε κατηχήσεις, οὔτε γραπτὰς λειτουργίας καὶ προσευχὰς εἶχον, ἀλλὰ μόνον τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ αὐτὰς οὐχὶ ἡρμηνευμένας ὑπό τινος Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἁπλῶς ***ὅπως ἦσαν*** καὶ ***παρεδόθησαν*** εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ὅμως καλλίτεροι Χριστιανοὶ οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἀπ' αὐτοὺς εἰς οἱονδήποτε αἰῶνα.

Αἱ Ἅγιαι Γραφαὶ περιέχουν πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον, οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς ἁπλοῦς Χριστιανούς, τοὺς λαϊκούς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ποιμένας καὶ κήρυκας οἱασδήποτε Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ἦναι ἡτοιμασμένοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Διὰ τοῦτο ὅσοι ποιμένες καὶ ἱεροκήρυκες δὲν ἀναγινώσκουν συνεχῶς τὰς Γραφὰς καὶ δὲν μελετοῦν αὐτὰς μετὰ προσοχῆς, δὲν δύνανται νὰ ἦναι καλοὶ κήρυκες τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ποιμένες ἀντάξιοι τῆς κλήσεως αὐτῶν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει:

«Καθὼς τοῦ χαλκέως, τοῦ χρυσοχόου καὶ τοῦ ἀργυροκόπου τὰ ἐργαλεῖα

τῆς τέχνης εἶναι ἡ σφύρα, ὁ ἄκμων καὶ ἡ πυράγρα, οὕτω καὶ ἡμῶν (τῶν ἱεροκηρύκων) τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης εἶναι τὰ ***Ἀποστολικὰ καὶ Προφητικὰ βιβλία*** καὶ πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος. Καὶ καθὼς δι' ἐκείνων τῶν ἐργαλείων μορφώνουν ἐκεῖνοι πάντα ὅσα τυχὸν λάβουν σκεύη, οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τούτων χαλκεύομεν τὴν ψυχήν σας καὶ διεστραμμένην οὖσαν τὴν διορθώνομεν καὶ παλαιωθεῖσαν τὴν ἐπισκευάζομεν» (Ὁμιλία εἰς Λάζαρον, τόμ. Α'. σελ. 738—9).

Ἄνευ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἱεροκήρηκες γίνονται τυφλοὶ ὁδηγοὶ τυφλῶν.

Αἱ Γραφαὶ εἶναι ἡ κλεὶς τῆς γνώσεως, ἥτις ἀνοίγει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ ἴδουν καὶ ἀπολαύσουν τοὺς ἀκενώτους θησαυροὺς αὐτῆς. Ἕνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης ἀγνοίας τῶν Γραφῶν, πολλοὶ ζοῦν εἰς ἁμαρτίας, αἵτινες καταστρέφουν τὴν ψυχήν, διότι φαντάζονται ὅτι θὰ σωθοῦν πράττοντες ἔργα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς οὐδέποτε διέταξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπομένως δὲν ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πράττουν μὲν ἀφόβως ὅ,τι ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει εἰς τὰς Γραφάς, φοβοῦνται δὲ καὶ τρέμουν νὰ πράξουν ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀθῷα καὶ σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα Αὐτοῦ.

Ἕνεκα τῆς αὐτῆς αἰτίας τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς ἀγνοίας τῶν Γραφῶν, πολλῶν Χριστιανῶν ἡ πίστις δὲν εἶναι πλέον ὅ,τι ὁ Θεὸς διδάσκει εἰς τὰς θεοπνεύστους Γραφάς, ἀλλ' ἐντάλματα καὶ ἐπινοήματα ἀνθρώπων, τελεταί τινες καὶ τύποι μὴ ὁρισθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν.

Ἡ θρησκεία τῶν τοιούτων ὁμοιάζει πρὸς τὰ νομίσματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ***ἡ ἀξία εἶναι κατωτέρα τῆς πραγματικῆς***, διότι μετὰ τοῦ πολυτίμου μετάλλου (ἀργύρου ἢ χρυσοῦ) εἶναι ἀναμεμιγμένα καὶ ἄλλα εὐτελεστέρας ἀξίας μέταλλα, κυκλοφοροῦν δὲ διότι ἡ Κυβέρνησις, ἥτις τὰ ἔκοψεν, ἐκήρυξε τὴν κυκλοφορίαν αὐτῶν ἀναγκαστικήν.

Οἱ εὐτυχέστατοι καὶ χρησιμώτατοι Χριστιανοὶ εἰς πάντα αἰῶνα ὑπῆρξαν οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, μελετῶντες καὶ ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν ἑαυτῶν ζωὴν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἄριστοι ἱεροκήρυκες, οἱ χρησιμώτατοι ποιμένες καὶ οἱ σοφώτατοι διδάσκαλοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἦσαν καὶ εἶναι οἱ συνεχῶς ἀναγινώσκοντες καὶ μετὰ προσοχῆς ἐγκύπτοντες εἰς τὴν μελέτην τῶν Θείων Γραφῶν καὶ θαρραλέως καὶ σαφῶς κηρύττοντες εἰς τὸν λαὸν τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου.

«Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν», κτλ. Οὕτως ὁ Νόμος εἶναι ὠφέλιμος, διότι μᾶς διδάσκει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ—τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην, καὶ ἐνιαυτῷ φανερώνει εἰς ἡμᾶς τὸ ἁμαρτωλὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχομεν ἑνὸς ***παντοδυνάμου Σωτῆρος.*** «Ὥστε ὁ Νόμος ἐγένετο παιδαγωγὸς ἡμῶν εἰς τὸν Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν» (Γαλάτ. γ'. 24).

Αἱ διατεταγμέναι θυσίαι καὶ τελεταί, αἱ ἤδη καταργηθεῖσαι, δηλοῦν ὅτι χωρὶς αἱματοχυσίας δὲν ὑπάρχει ἄφεσις ἁμαρτιῶν, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

Τὰ ἱστορικὰ μέρη τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι πολὺ ὠφέλιμα πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ.

Ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἐν τῇ χειρὶ Αὐτοῦ, διότι τὰ πάντα ἔκτισεν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ διοικεῖ· ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐξ ἑνὸς αἵματος, μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἑπομένως ἀδελφοί, καὶ πρέπει νὰ φέρωνται ὡς τοιοῦτοι πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ ἱστορία τοῦ πρώτου πειρασμοῦ καὶ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν αἰτίαν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐπικρατήσεως ἐν τῷ κόσμῳ τῆς κακίας, τοῦ θανάτου καὶ πασῶν τῶν δοκιμασιῶν καὶ θλίψεων ἡμῶν καὶ ὅτι πρέπει ἢ νὰ ἀφήσωμεν τὴν ἁμαρτίαν ἢ ἄλλως νὰ χαθῶμεν αἰωνίως.

Μᾶς ἀποκαλύπτει προσέτι ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ὑπεσχέθη Σωτῆρα, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Κατακλυσμοῦ μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀγαπᾷ καὶ εὐλογεῖ καὶ σώζει τὸν δίκαιον.

Ἡ ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν ἐκθέτει τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς φυλάττει καὶ εὐλογεῖ πάντας τοὺς ἀληθῶς πιστεύοντας καὶ ἐμπιστευομένους εἰς Αὐτόν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Λώτ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐγκαταλείπει τὸν δίκαιον, οὐδὲ ἀφίνει ἀτιμωρήτους τοὺς ἀσελγεῖς καὶ ἀσεβεῖς. Καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὅσῳ περισσότερον, ἀδελφοί μου, ἀναγινώσκω τὰ ἱστορικὰ μέρη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τόσῳ περισσότερον συναισθάνομαι καὶ πείθομαι ὅτι πᾶσα ἡ Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· εἰς δὲ τὸ Εὐαγγέλιον εὑρίσκομεν τὴν γέννησιν καὶ ζωὴν τοῦ προεπηγγελμένου Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν Του, τὰ ἐξαίρετα θαύματά Του, τὰ φρικτὰ παθήματα, τὸν θάνατον, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν Αὐτοῦ — τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τελευταῖον τὴν ἔκθεσιν τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ὁμοῦ μὲ συμβουλάς, νουθεσίας καὶ ἱστορικὰ παραδείγματα, πάντα χρήσιμα πρὸς διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανοῦ.

Προσέτι εἰς τὰς Ἱερὰς Γραφὰς *ἐλέγχεται πᾶν ὅτι δέον νὰ ἐλεγχθῇ* καὶ καταδικάζεται πᾶν πονηρὸν ἔργον καὶ ἐλάττωμα, ὡς λ.χ. ἡ ὀκνηρία, ἡ μέθη, ἡ λαιμαργία, ἡ πλεονεξία, ἡ τοκογλυφία, ἡ δωροδοκία, ἡ καταπίεσις τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἐν γένει ἡ καταδυναστεία τῶν ἀπροστατεύτων καὶ τῶν πτωχῶν· ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία καὶ πᾶν εἶδος ἀσελγείας καὶ ἀκαθαρσίας, ἡ κλοπή, τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, ἡ συκοφαντία, ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος, ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θυμός, ὁ φόνος καὶ ἡ ἐκδίκησις, καὶ ἐν γένει πᾶν κακόν, ἐξ οὗ ὑποφέρει ἡ κοινωνία.

Αἱ Γραφαὶ ἀπειλοῦν τοὺς ἁμαρτάνοντας ***μὲ τιμωρίαν***, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, προσφέρουν δὲ ἄφεσιν καὶ εὐλογίαν εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας πρὸς τὸν Θεόν.

Ἡ μελέτη τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἔχει περισσοτέραν ἰσχὺν πρὸς περιορισμὸν καὶ ἐκρίζωσιν τῶν κοινωνικῶν κακῶν καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν ἀτόμων, ἀπὸ ὅλας τὰς φυλακάς, τὰς ποινάς, τὰς ἀγχόνας καὶ τὰς λαιμητόμους καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατοὺς καὶ στόλους τῆς οἰκουμένης· ἀρκεῖ αἱ Γραφαὶ νὰ διαδίδωνται καὶ διδάσκωνται μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ τὰς μελετοῦν καὶ νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν Γραφῶν.

Τοιαύτη ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ τοιοῦτος ὁ σκοπός, πρὸς ὃν ἐδόθη εἰς ἡμᾶς. Θησαυροφυλάκιον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάττονται πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς ἀληθοῦς σοφίας καὶ γνώσεως. Ὁπλοθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὅπλα, τὰ χρήσιμα καὶ ἀσφαλῆ κατὰ τῆς κακίας. Φρούριον καὶ λιμήν, ὅπου ὁ καταφεύγων εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.

Καὶ ὅμως κατὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἠγέρθη κατὰ καιροὺς ἰσχυρὰ ἀντίδρασις ἐν αὐτῇ τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Παπισμὸς ἀπηγόρευσεν ἐνωρὶς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, χιλιάδας δὲ Χριστιανῶν ἔκαυσεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι εὑρέθησαν κάτοχοι ἀντιτύπων τοῦ βιβλίου τούτου τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν ἡ Ι. Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος πολεμεῖ τὴν διάδοσιν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν εἰς τὴν Νεο-ελληνικὴν γλῶσσαν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ Νεο-ελληνικὴ μετάφρασις παραφθείρει τὰς ἐννοίας καὶ ἐξευτελίζει τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀρχαίου κειμένου! Δὲν ἀπαντοῦν ὅμως, ὅταν τοὺς προκαλῇ τις νὰ ὑποδείξουν ἔστω καὶ ἓν μόνον χωρίον τῆς μεταφράσεως, ὅπου αἱ ἔννοιαι τοῦ πρωτοτύπου διεστρεβλώθησαν ἢ διετυπώθησαν ἐλλιπῶς.

Ἀλλ᾽ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. Καμμία ἀπαγόρευσις ἀνθρωπίνη δὲν δύναται πλέον νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν λύχνον τοῦτον τὸν πνευματικόν, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ εὐσπλαχνίᾳ ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα τὸν ἔχῃ ὁδηγὸν καὶ φωστῆρα μέσα εἰς τὰ πνευματικὰ σκότη τῆς ἁμαρτίας, τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀμαθείας.

Τὴν Γραφὴν λοιπόν, ἀδελφοί μου, συνιστῶ εἰς ὑμᾶς ὅπως ἀποκτήσητε, ἐὰν δὲν τὴν ἔχητε, καὶ εἰς ταύτην καὶ μόνην νὰ πιστεύητε καὶ νὰ ὑπακούητε, ἐὰν θέλετε νὰ γνωρίσητε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ εἰρήνην τῶν ψυχῶν σας. Τὴν Γραφὴν νὰ μελετᾶτε μετὰ προσευχῆς καὶ νὰ διδάσκητε εἰς τὰ τέκνα σας, ἂν θέλετε καὶ σεῖς νὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ τέκνα σας νὰ ἀναθρέψητε ὡς ζωντανοὺς καὶ ἀληθεῖς Χριστιανούς. Τὴν Γραφὴν νὰ κάμητε κανόνα τοῦ βίου σας καὶ γνώμονα τῆς πίστεώς σας, καὶ αὐτὴν νὰ θεωρῆτε ὡς τὸν μέγιστόν σας θησαυρὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ. Εἴθε δὲ τὸ Θεῖον Πνεῦμα, τὸ ἐμπνεῦσαν τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς τῆς Θείας ταύτης ἀποκαλύψεως, νὰ σᾶς φωτίζῃ καὶ ὁδηγῇ εἰς τὴν πλήρη ἀπόλαυσιν τῆς ὑψίστης ταύτης δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον!

Ἀμήν.

(***Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη 1876***).

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Εἰς δύο προηγούμενα ἄρθρα ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν ἐσφαλμένην τὴν κοινῶς ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν, ὅτι ὑπάρχει ἀναγκαία καὶ οὐσιαστικὴ ἀντίφασις μεταξὺ Θρησκείας καὶ Ἐπιστήμης, εἰς τὴν πλάνην δὲ ταύτην, ἥτις εἶναι προϊὸν τῶν σκοτεινῶν αἰώνων τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ, ἀντετάξαμεν, ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, τὸ ἔργον τοῦ μεγίστου τῶν ἐπιστημόνων τῶν νεωτέρων χρόνων, Λουδοβίκου Παστέρ.

Ἀτελὴς ὅμως θὰ ἦτο πᾶσα σκιαγραφία τοῦ ἀνδρός, ἥτις παρέλειπε νὰ ἀποδώσῃ, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ κῦρός του ὡς ἐπιστήμονος, καὶ τὴν ἐπιβολήν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τῆς συγχρόνου γενεᾶς ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρῶτον διεγείρει τὸν θαυμασμόν, εἶναι ἡ ἀπόλυτος εἰλικρίνειά του, ἡ αὐστηρότης μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐξήλεγχε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ ἡ ἄπειρος ὑπομονή, ἀλάνθαστον γνώρισμα τῆς ἀληθοῦς μεγαλοφυΐας, ἥτις τὸν ὤθει νὰ παρατείνῃ τὸν πειραματισμόν του ἐπὶ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀφορμῆς πλάνης.

«Ἐπὶ εἴκοσι ἔτη τώρα», ἔγραφε πρὸς φίλον του, «καταγίνομαι νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τῆς Αὐτομάτου Γενέσεως, ἀλλὰ καὶ εἴκοσι ἀκόμη ἔτη, ἂν θέλῃ ὁ Θεός, θὰ συνεχίσω τὰς ἐρεύνας μου, ἀλλὰ θὰ τὸ λύσω.»

Ἡ μετριοπάθεια καὶ ἀμνησικακία του ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων του ἦτο ἄλλο χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνδρός.

Ἀμείλικτος εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ψεύδους καὶ τὴν καυτηρίασιν τῆς πλάνης, ἐφαίνετο ἀπαθὴς ὅταν ἐπρόκειτο περὶ ἀποκρούσεως προσωπικῶν ἐπιθέσεων. Οὐδέποτε κατῆλθεν εἰς τὰς ὕβρεις καὶ τὰ σκώμματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἄλλο ὅπλον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ μειώσουν τὴν δόξαν του. Ἐθλίβετο στιγμιαίως, ὡς πᾶσα εὐγενὴς καὶ εὐαίσθητος ψυχή, ἀλλ' εὐθὺς ἔρριπτεν εἰς τὴν λήθην τὰ τοιαῦτα ἐπεισόδια, ὅλως ἀπερροφημένος ὑπὸ τῶν ἐρευνῶν του εἰς τὰ μεγάλα φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Οὔτε αἱ μομφαὶ οὔτε αἱ κολακεῖαι ἤσκουν ἐπ' αὐτοῦ καμμίαν ἐπιρροήν. Εἰς φίλον του, ὑπενθυμίζοντα εἰς αὐτὸν τὰς ἀντιξόους στιγμὰς τοῦ μακροῦ του ἀγῶνος εἶπεν: «Ὁ ἐπιστήμων δὲν πρέπει νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τὰς ὕβρεις οὔτε εἰς τοὺς ἐπαίνους τῶν συγχρόνων του — πρέπει νὰ φροντίζῃ μόνον τί θὰ λέγεται περὶ αὐτοῦ μετὰ ἑκατὸν ἔτη!»

Ἡ εἰλικρίνεια, ἥτις τὸν ὤθει νὰ ἀνομολογῇ προηγούμενά του λάθη, τὸν καθίστα ἄξιον τελείας ἐμπιστοσύνης ὁσάκις ἀπεφαίνετο ὁριστικῶς ἐπί τινος ζητήματος.

Ἡ μετριοφροσύνη του ἦτο εἰλικρινής. Τὸν ἑαυτόν του ἐθεώρει ὡς διαβάτην ξενιζόμενον πρὸς καιρὸν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατεῖχε τόσον περίφημην θέσιν καὶ τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἐλάμπρυνε. Μόνη δὲ φροντίς του ὑπῆρξε πῶς νὰ τὰ προσαγάγῃ, νὰ τὰ πλουτίσῃ καὶ νὰ τὰ εὐρύνῃ ἐπιστημονικῶς, χάριν τῶν

νέων γενεῶν. Τὸ ἄτομόν του ἦτο μηδὲν δι' αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ σκοποῦ τῶν ἐρευνῶν του. Ἀνεζήτει τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην, ἀλλὰ διὰ μεθόδου ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέρας καὶ ἀλανθάστου. Τοιοῦτο δὲ πνεῦμα ἐνέπνεε καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θρησκείαν, πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Παστέρ, τόσον εἰς τὴν ἀντίληψίν του ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐρεύνας του, ἐχώριζε τελείως τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τὴν θρησκείαν. Ὅπως δὲν παρεδέχετο ἀνάμιξιν τῆς ἐπιστήμης εἰς τὰ τῆς θρησκείας, οὕτω δὲν παρεδέχετο ἀνάμιξιν τῆς θρησκείας εἰς τὴν ἐπιστήμην· ἐχθροὺς δὲ τῆς θρησκείας ἐθεώρει τοὺς ζητοῦντας νὰ καταρρίψουν τὸ κῦρος αὐτῆς διὰ παρεμβολῆς ζητημάτων ἐπιστημονικῆς φύσεως.

«Αἱ Ἅγιαι Γραφαὶ», ἔλεγεν, «εἶναι ὁδηγὸς πρὸς καθαρότητα ζωῆς, ὄχι κανὼν ἐπιστημονικῶν γνώσεων!» Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἔχει νὰ κάμῃ εἰ μὴ μόνον μὲ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀποδείξῃ. Τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν κύκλον τῶν Πρώτων Αἰτιῶν δὲν εἶναι τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς θρησκείας.»

Ὁποίαν βαρύτητα τότε προσλαμβάνουν τὰ πειράματά του, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ αὐστηρῶς περιορισθέντα εἰς τὸν κύκλον τῆς καθαρᾶς ἐπιστήμης, ἔρχονται ἐπίκουρα τῆς τῆς θρησκείας! Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀνατρέψαντα καὶ ἐξουθενήσαντα τὴν πλάνην τῆς Αὐτομάτου Γενέσεως τῶν Ὄντων, καὶ διακηρύξαντα τὴν μεγάλην ἀλήθειαν τῆς Δημιουργίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Καίτοι δὲν ἐπέτρεπεν ἀνάμιξιν τῶν θρησκευτικῶν προϋποθέσεων εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, δὲν παρέλειπεν ὅμως εὐκαιρίαν ὅπως διακηρύξῃ τὴν ἀκράδαντόν του πίστιν εἰς τοὺς αἰωνίους θεσμοὺς τῆς Θρησκείας. Τοῦτο ἔπραττε τόσον κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Πατρίδος του καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅσον καὶ ἐν τῇ κατ' ἰδίαν συναναστροφῇ μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς διανοουμένης ἐν γένει νεολαίας καὶ ἐν Ἐδιμβούργῳ κατὰ τὸ 1884, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς τριακοστῆς ἐπετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστη, μετὰ τοῦ περιφήμου Λεσσὲψ, ἀντιπροσωπεύων τὴν Γαλλίαν.

Ἡ τοιαύτη του στάσις ἀπέναντι τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα διαφεύγουν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἦτο γνωστὴ εἰς τὸ κοινὸν τῶν Παρισίων· τινὲς μάλιστα εἰρωνευόμενοι ἠθέλησαν ν' ἀποδώσουν καὶ εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του ἀνακοινώσεις χροιὰν θρησκευτικήν. Ὁ γνωστὸς λιβελλογράφος κατὰ τῆς Ἑλλάδος Ἀμποῦ, συγγραφεὺς τοῦ «Βασιλέως τῶν Ὀρέων», ἔγραφε· «Χθὲς εἰς τὴν Σορβώννην ὁ κ. Παστὲρ ἐκήρυξεν ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ χαροποιήσουν τοὺς ἀγγέλους.»

Ἀλλ' ὁ Παστὲρ, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ σκώμματα ὅσον καὶ διὰ τὰς ὕβρεις, ἠρκέσθη νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του, ἤρεμος ἀλλ' ἀκούραστος λέγων· «Ἡ πνοὴ τῆς ἀληθείας μᾶς φέρει ἀσφαλῶς πρὸς τὰς καρποφόρους πεδιάδας τοῦ μέλλοντος».

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διήγειρε τὴν ἀγανάκτησίν του ἦτο ἡ ἐπιπολαιότης ἐκείνων οἵτινες, λάτραι τῆς ὕλης, ἡρμήνευον ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ὑπάρξεως μὲ τὴν ἐλαφροτέραν ἀπάθειαν, χωρὶς νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν ἢ κἂν νὰ συγκινοῦνται ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀπείρου δυνάμεως ἥτις ἔφερε τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός. «Εἴθε νὰ μ' ἀξιώσῃ ὁ Θεός», ἔγραφεν ὁ Παστέρ, «νὰ προσθέσω διὰ ἀνενδότου ἐργασίας, ἕνα μικρὸν λί-

θον εἰς τὸ ἀσταθὲς οἰκοδόμημα τῶν γνώσεών μας περὶ τῶν ἀχανῶν μυστηρίων τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου, εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ὅλαι μας αἱ διάνοιαι ἀπέτυχον τόσον οἰκτρῶς».

Ἡ τελευταία τοῦ Παστὲρ δημοσία διακήρυξις τῆς πίστεώς του ἔγεινεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκλογῆς του ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὑψίστης τιμῆς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ὀνειροπολήσῃ ἕνας διανοούμενος Γάλλος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν περιορίζεται εἰς 40, μόνον δὲ ὅταν ἀποθάνῃ τις τῶν «Ἀθανάτων», δύναται νὰ ἐκλεγῇ νέον μέλος. Κατὰ τὴν συνήθειαν τὸ νέον μέλος πλέκει τὸν πανηγυρικὸν τοῦ προκατόχου του, αὐτὸν δὲ προσαγορεύει ἄλλος τις ἐκ τῶν ἑταίρων τῆς Ἀκαδημίας. Ἐν τῷ προκειμένῳ, προκάτοχος τοῦ Παστὲρ ὑπῆρξαν ὁ Λιττρέ, ὁ σοφὸς συντάκτης τοῦ κολοσσιαίου Λεξικοῦ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, ὁ δὲ προσαγορεύσας τὸν Παστέρ ἦτο ὁ Ρενάν.

Ὁ Λιττρέ, τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν ἀρετῶν, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον καὶ ταπεινῶς ζῶν ἐν μέσῳ τῆς ἐναρέτου οἰκογενείας του, ἦτο ὅμως ὀπαδὸς τοῦ Αὐγούστου Κόντ καὶ διαπρύσιος κῆρυξ τοῦ δόγματος τοῦ **Θετικισμοῦ**, τοῦ μὴ ἀναγνωρίζοντος τὴν ὕπαρξιν ἄλλου τινὸς πράγματος ἢ ὅσα εἶναι ὁρατὰ καὶ ἐπιδεικτικὰ ἀποδείξεως.

Ὁ Παστέρ, ἂν καὶ ἔτρεφεν ἀπεριόριστον σεβασμὸν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Λεττρὴ καὶ θαυμασμὸν διὰ τὴν ζωήν του, ἐθεώρησεν ὅμως καθῆκόν του νὰ μὴ παραλείψῃ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην νὰ ἀποκρούσῃ τῆς ὑλιστικῆς ἐκείνας δοξασίας. Ἐνώπιον δὲ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ὁμηγύρεως, ἥτις εἶχε συγκεντρώσει ἐπὶ τὸ αὐτὸ πᾶν ὅ,τι ἐκλεκτότερον ἐν τῇ Παρισινῇ κοινωνίᾳ, ἀφοῦ καταλλήλως ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀνδρός, ὕψωσε φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ δόγματος τοῦ Κόντ, ἥτις ἠρνεῖτο τὸ Ἄπειρον, τὸ Θεῖον.

«Ὁ ἄνθρωπος» — εἶπε — «δὲν παύει νὰ ἐρωτᾷ: Τί ὑπάρχει πέραν τοῦ ὁρατοῦ; Ἐὰν δὲ ἀπαντήσῃ τις ὅτι πέραν ὑπάρχει ἄπειρος ἔκτασις, ἄπειρος διάρκεια, ἄπειρον μεγαλεῖον, δὲν τοῦ λύει τὴν ἀπορίαν, καθότι ὅλα ταῦτα εἶναι λέξεις, τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἐννοεῖ. Ἀλλ' ὁ διακηρύττων τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀπείρου — καὶ τὶς δύναται ν' ἀποφύγῃ τοῦτο; — συσσωρεύει ἐν τῇ ὁμολογίᾳ του ταύτῃ τὸ **ὑπερφυσικὸν** εἰς πολὺ πολὺ ἀνώτερον βαθμόν, παρ' ὅ,τι ἐμφανίζεται εἰς ὅλα τὰ θαύματα ὅλων τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου, καθότι ἡ ἰδέα τοῦ Ἀπείρου ἔχει τὴν διττὴν ταύτην ἰδιότητα, νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅμως νὰ μένῃ ἀκατάληπτος. Ὅταν ἡ ἰδέα τοῦ Ἀπείρου καταλάβῃ τὴν διάνοιάν μας, δὲν μένει ἄλλο τι νὰ πράξωμεν ἢ νὰ πέσωμεν εἰς τὰ γόνατά μας! Παντοῦ ἀνακαλύπτω τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀπείρου εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς παντὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ τοῦ Ἀπείρου διαβλέπω τὴν μορφὴν τοῦ Θεοῦ».

«Μακάριος ἐκεῖνος ὅστις φέρει ἐντός του τὸν Θεὸν καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἓν ἰδανικόν — ἰδανικὸν τῆς Τέχνης, τῆς Ἐπιστήμης τῶν Εὐαγγελικῶν ἀρετῶν. Ταῦτα εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ὑψηλῶν νοημάτων καὶ τῶν μεγαλειωδῶν πράξεων. Ὅλα δὲ ἀντανακλοῦν φῶς ἐκ τοῦ Ἀπείρου».

ΤΟ ΕΤΟΣ 1922

Τὸ ἐκπνέον ἔτος ὑπῆρξε δι᾽ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς ὑφηλίου ἔτος σχετικῆς ἡσυχίας καὶ ἐργασίας πρὸς ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας, ἥτις τόσον γενικῶς καὶ φρικωδῶς ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ γιγαντείου ἐκείνου ἀγῶνος.

Μόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ ἐσημειώθησαν γεγονότα τραγικὰ καὶ ἀνωμαλίαι πρωτοφανεῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τὰ δὲ γεγονότα ταῦτα ἔσχον τοιοῦτον ἀντίκτυπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὥστε νὰ διακινδυνεύσουν καὶ αὐτὴν τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ λῆξις τοῦ ἔτους εὑρίσκει τὴν εἰρήνην ταύτην ἀκόμη ἐν κινδύνῳ, ὡς ἐκ τῆς φανατικῆς ἀδιαλλαξίας τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ κατάστασις, ἡ κρατοῦσα ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1920, ὑπῆρξεν ἡ ἑστία, ἀπὸ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ πυρκαϊά. Ἡ διεθνὴς ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἀποκλεισμὸς αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν θρόνον, εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῆ ἀπὸ τοῦ 1921. Αἱ τρεῖς Σύμμαχοι Δυνάμεις — Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία — διὰ τῶν διακοινώσεών των τῆς 3 καὶ 8 Δεκεμβρίου 1920 εἶχον προειδοποιήσει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν περὶ τῶν σοβαρῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Δυστυχῶς οἱ τότε κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος ἀπέκρυψαν τὰς διακοινώσεις ταύτας ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, καὶ μετέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ ἀπειλαὶ τῶν Δυνάμεων δὲν ἦσαν σοβαραὶ καὶ ὅτι τελικῶς θὰ ὑπεχώρουν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ᾽ αἱ προβλέψεις αὗται δὲν ἐπηλήθευσαν. Αἱ τρεῖς Δυνάμεις καὶ ἡ Ἀμερική, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις τοῦ κόσμου, ἐπέμειναν ἀρνούμεναι νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ ἀπέσυραν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν συμμαχικήν των διπλωματικὴν ὑποστήριξιν καὶ οἰκονομικὴν ἀρωγήν. Δύο δὲ τῶν Δυνάμεων τούτων — ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία — ἀναφανδὸν ὑπεστήριξαν καὶ ἐνίσχυσαν τὸν Κεμάλ, συνάψασαι μετ᾽ αὐτοῦ συνθήκας καὶ συμφωνίας, ἐφοδιάσασαι αὐτὸν μὲ πολεμοφόδια καὶ ἐνθαρρύνασαι αὐτὸν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνά του.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰανουάριος τοῦ 1922 εὗρηκε τὸν μὲν Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἰσχυρόν, τὴν δὲ Ἑλλάδα ἐξηντλημένην οἰκονομικῶς, ἔρημον φίλων καὶ ἐμπεπλεγμένην εἰς ἕνα ἀγῶνα, ὅστις ἄνευ τῶν προτέρων συμμαχιῶν της ἦτο ὑπέρτερος τῶν δυνάμεών της. Ἦτο πλέον καὶ εἰς τυφλοὺς φανερὸν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπεν ἢ νὰ φιλιωθῇ πρὸς τοὺς πρῴην Συμμάχους της ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Μέση διέξοδος δὲν ὑπῆρχε. Δυστυχῶς οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐκυβέρνων τότε τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶχον τὸ θάρρος μήτε τὸ ἓν μήτε τὸ ἕτερον νὰ ἐκλέξουν καὶ νὰ πράξουν ἀποφασιστικῶς. Διότι ἡ συμφιλίωσις μὲ τοὺς πρῴην Συμμάχους συνεπήγετο τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κωνσταντίνου ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος· καὶ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ὑπουργοὶ δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ἀπαιτήσουν ἀπὸ τὸν βα-

σιλέα, διότι ἐγνώριζον ὅτι, ἐὰν ἔφευγεν αὐτὸς ἐξ Ἑλλάδος, αὐτοὶ δὲν θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Τὸ ἕτερον δίλημμα, τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Μ. Ἀσίας, ἦτο καὶ αὐτὸ ὑπέρτερον τοῦ πολιτικοῦ των σθένους, διότι ἐφοβοῦντο καὶ δικαίως τὴν ὀργὴν τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγίστου τούτου ἐθνικοῦ βραβείου, ὅπερ ἡ Ἑλλὰς εἶχε λάβει διὰ τὰς μεγάλας της πολεμικὰς θυσίας.

Μὴ ἔχοντες λοιπὸν τὸ θάρρος οἱανδήποτε τῶν δύο λύσεων νὰ ἐκλέξουν, ἠθέλησαν νὰ δοκιμάσουν καὶ τὴν τύχην τῶν ὅπλων ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν διπλωματίαν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέρριψαν τὰς κατὰ μῆνα Μάρτιον γενομένας προτάσεις τῶν Δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων αὗται ἀνελάμβανον νὰ μεσολαβήσουν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας καὶ αὐτονομήσεως τῆς περιοχῆς Σμύρνης, τῆς Ἑλλάδος διατηρούσης στρατὸν ἐντὸς τῆς πόλεως Σμύρνης καὶ κρατούσης ὁριστικῶς τὴν Θράκην. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνέμενον οἱ Ἕλληνες κυβερνῆται μήπως δυνηθοῦν νὰ καταφέρουν κτύπημα κατὰ τοῦ Κεμὰλ στρατιωτικῶς. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη ἐξαντληθῆ ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῆς μακρᾶς παρατάσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, καθὼς καὶ ἐκ τῶν στερήσεων καὶ κακουχιῶν, ἃς ὑφίστατο εἰς τὸ μέτωπον χωρὶς κανένα λόγον. Ἀφοῦ δὲ ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἶδεν ὅτι ἀποβαίνει ἀδύνατος οἱαδήποτε ἐπιτυχία στρατιωκὴ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀπεφάσισε μὲν νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν μεσολάβησιν, μὲ πληρεξουσιότητα νὰ δεχθῇ οἱανδήποτε λύσιν τῆς Ἑλληνο-τουρκικῆς διαφορᾶς· ἀλλὰ καὶ εὐθὺς κατόπιν ἐσχεδίασε μίαν ἐκστρατείαν ἐκ Θράκης κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Σύμμαχοι δὲν θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῆς Κυβερνήσεως καθίστατο ὁλοὲν δεινοτέρα· ὅλαι αἱ προσπάθειαί της πρὸς ἐξεύρεσιν δανείου ἔξωθεν ἐναυάγησαν, ἂν καὶ ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρῃτήθη τῶν Συμμαχικῶν πιστώσεων (λιρῶν 5,000,000, δολλαρίων 33,000,000 καὶ φράγκ. 566,000,000), ἐφ' ὧν εἶχε συμβατικὰ δικαιώματα. Ὥστε πρὸς ἐξοικονόμησιν χρήματος, ἡ Κυβέρνησις κατ' Ἀπρίλιον ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὸ περιβόητον ἀναγκαστικὸν δάνειον τῶν δρ. 1,600,000,000. Ὁ λαός, ἂν καὶ δυσφορήσας διὰ τὸ αὐθαίρετον καὶ ληστρικὸν τοῦτο μέτρον, ἐν τούτοις ὑπέκυψε μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ χρῆμα τοῦτο θὰ ἔσωζε τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, διατιθέμενον διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν ἀγῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Δυστυχῶς ἐκ τοῦ κολοσσιαίου τούτου ποσοῦ ἐλάχιστον μόνον μέρος διετέθη ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ πεινᾷ καὶ νὰ γυμνητεύῃ καὶ νὰ στερῆται ἐφοδίων. Τὸ πλεῖστον τοῦ δανείου κατεσπαταλήθη εἰς στήριξιν τοῦ «καθεστῶτος», εἰς ἀνόμους καὶ ἐγκληματικὰς παροχὰς πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς φατρίας, καὶ εἰς πυρετώδη προπαγάνδαν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἀλλ' ἡ ἀπόσπασις στρατευμάτων ἐκ Μ. Ἀσίας διὰ τὴν ἐξωφρενικὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κων/πόλεως ὤθησε τὸν Κεμὰλ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἐν Μ. Ἀσίᾳ μετώπου. Μολονότι δὲ εἶχε δυνάμεις ἀριθμητικῶς πολὺ κατωτέρας τῶν ἡμετέρων, τόση ἦτο ἡ ὁρμὴ τῆς ἐπιθέσεώς του καὶ τόση ἡ ἀποθάρρυνσις τῶν ἡμετέρων

στρατευμάτων, ὥστε τὸ μέτωπον ἐκάμφθη καὶ ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἐκδιωχθῇ ἐκ Μ. Ἀσίας. Τὴν καταστροφὴν ταύτην, ἥτις ὠφείλετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν διορισμὸν ἑνὸς ἀρχιστρατήγου ἀνικάνου καὶ ἀνισορρόπου, ἐπηκολούθησεν ἡ καταστροφὴ τῆς Σμύρνης, ἡ σφαγὴ ἢ ἡ πανικόβλητος φυγὴ ὁλοκλήρου τοῦ Χριστιανισμοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ κολοσσιαίου ὑλικοῦ καὶ ἠθικοῦ πλούτου, ὃν ἀντεπροσώπευεν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ ἀφάνταστος αὕτη συμφορά, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐξήγειρε κατὰ τῶν ἐνόχων κυβερνητῶν πρωτίστως τὸν καταπροδοθέντα καὶ σφαγιασθέντα στρατόν, ὅστις τὴν 13 Σεπτεμβρίου ἐπελθὼν κατὰ τῆς πρωτευούσης ἐξεδίωξε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἀδελφούς του, κατέλυσε τὴν τότε Κυβέρνησιν καὶ Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ συνέλαβε τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἡγέτας τοῦ μετανοεμβριανοῦ καθεστῶτος. Οὗτοι μετ' ὀλίγον δικασθέντες ὑπὸ ἐκτάκτου Στρατοδικείου κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐτουφεκίσθησαν, ὡς ὑπαίτιοι τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς διοικήσεώς των.

Ἀλλ' αἱ συμφοραὶ αὗται ὄχι μόνον τὴν Ἑλλάδα κατέρριψαν εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀτιμώσεως, ἀλλὰ καὶ τοὺς Τούρκους κατέστησαν ἐπικινδύνους διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Ἐκλιπόντος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἱ Σύμμαχοι οὐδὲν ὅπλον εἶχον νὰ ἀντιτάξουν κατὰ τοῦ ἐξαφθέντος Τουρκικοῦ φανατισμοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἀπεφάσιζον νὰ ἐπιστρατευθοῦν οἱ ἴδιοι, οἱ δὲ λαοὶ τῆς Δύσεως, πρὸ ὀλίγου μόλις ἀποθέσαντες τὰ ὅπλα, δὲν ἤθελον νὰ ἀκούσουν περὶ νέου πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων. Μετα δυσκολίας λοιπὸν ἐκλείσθη ἡ ἀνακωχὴ τῶν Μουδανιῶν, δι' ἧς ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, ἥτις παρεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Διὰ δὲ τὴν σύναψιν ὁριστικῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν Συμμάχων (ἀφοῦ ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἐθεωρήθη πλέον ὡς ἄκυρος) συνεκροτήθη ἐν Λωζάννῃ Συνδιάσκεψις, ἥτις ἀκόμη εἰς οὐδὲν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξεν, ὡς ἐκ τῆς ὑπερφιάλου ἀδιαλλαξίας τῶν Τούρκων. Καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν γράφονται αἱ γραμμαὶ αὗται, δὲν φαίνεται ἀπίθανον τὸ ναυάγιον τῆς Συνδιασκέψεως, ὁπότε ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Συμμάχων θὰ ἦναι ἀναπόφευκτος.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ λήγοντος ἔτους 1922. Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρξεν ἔτος ἀφάτου δοκιμασίας, συμφορῶν πρωτοφανῶν καὶ ἀτιμώσεως τραγικῆς. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον κάμνει τὰς πληγάς μας νὰ αἱμάσσουν διπλασίως, εἶναι ἡ σκέψις, ὅτι πάντα ταῦτα ὑπῆρξαν αἱ φυσικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι συνέπειαι τῆς ἰδίας μας πολιτικῆς μωρίας. Ἔπταισαν καὶ οἱ κυβερνῆταί μας καὶ ἐγκληματήσαν κατὰ τῶν ἱερωτέρων τοῦ ἔθνους συμφερόντων· δικαίως δὲ ἐτιμωρήθησαν τόσον παραδειγματικῶς, ὁσονδήποτε τραγικὴ καὶ συγκλονιστικὴ ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία των. Ἀλλοίμονον ἂν ἔμενον ἀτιμώρητοι κυβερνῆται ἔνοχοι τοιούτων ἐγκλημάτων, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν τὰ κομματικά των συμφέροντα χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος καὶ νὰ διαφωτίσουν τὸν λαόν, ἀντὶ νὰ τὸν φρενακίζουν καὶ νὰ τὸν ἀπατοῦν ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη,

Ἔπταισαν καὶ οἱ Σύμμαχοι, ὅσοι χάριν εὐτελῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων ὑπέθαλψαν, ἐνεθάρρυναν καὶ ἐνίσχυσαν τοὺς Ὀθωμανούς, τοὺς σφαγεῖς τριῶν ἑκατομμυρίων Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ 1908 καὶ ἐντεῦθεν, τοὺς καταπροδώσαντας τὸν Συμμαχικὸν ἀγῶνα καὶ συστηματικῶς ποδοπατήσαντας πάντα νόμον θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, ἀφ᾽ ὅτου τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ Σύμμαχοι ἤδη δρέπουν τοὺς καρποὺς τῆς τοιαύτης πολιτικῆς των, διότι οἱ Τοῦρκοι δηλοῦν φανερὰ ὅτι ἐννοοῦν νὰ ἀκυρώσουν καὶ ἐξαλείψουν πᾶν προνόμιον καὶ πᾶσαν ἐγγύησιν ἐν Τουρκίᾳ οὐχὶ μόνον ὑπὲρ τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ξένων ἐν γένει. Ἤδη οἱ Σύμμαχοι εὑρίσκονται πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ὑποκύψουν εἰς τὰς ἀλαζόνας ἀξιώσεις τῶν Τούρκων ἢ νὰ διεξαγάγουν νέον πόλεμον διὰ νὰ ἀνακτήσουν ὄχι μόνον ὅσα ἐκέρδησαν ἐν Ἀνατολῇ διὰ τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὅσα εἶχον πρὸ τοῦ πολέμου ἀπὸ γενεῶν ὁλοκλήρων.

Ἔπταισαν ἐπίσης οἱ Σύμμαχοι, διότι ἐνῷ ἔβλεπον ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ὁ μόνος φραγμὸς κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ κατακλυσμοῦ, ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα ἀνυποστήρικτον καὶ γυμνὴν εἰς ἕνα ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐμπλακῆ κατ᾽ ἐντολήν των καὶ πρὸς ἐπιβολὴν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οἱ Σύμμαχοι συνωμολόγησαν καὶ συνυπέγραψαν. Ἐὰν δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν Κωνσταντῖνον, τοῦτο ἦτο δικαίωμά των πλῆρες καὶ εἰς τοῦτο εἶχον σύμφωνον καὶ τὸ ἥμισυ τοὐλάχιστον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὸ σύνολον τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἥτις ἦτο τὸ ἱερὸν συμβόλαιον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, ἡ ἐπικύρωσις τῶν ἐπισήμων ὑποσχέσεων, ἃς αὐτοὶ ἔδωκαν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τούτους κατὰ τὸν πόλεμον, περὶ ὁριστικῆς ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τὸν ἐπάρατον Τουρκικὸν ζυγόν. Ἠδύναντο δέ, χωρὶς νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν Κωνσταντῖνον, νὰ ἐνισχύσουν στρατιωτικῶς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐξαναγκάσουν τὸν Κεμὰλ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Συνθήκην.

Πάντα ὅμως ταῦτα δὲν ἀφαιροῦν τίποτε ἀπὸ τὴν εὐθύνην ἡμῶν τῶν ἰδίων. Ὡς καὶ εἰς προηγούμενα ἄρθρα ἐτονίσαμεν, ἡμεῖς περιεφρονήσαμεν τὴν ἀγαθότητα καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ κατεσπαταλήσαμεν τὰς δωρεάς του, παρημελήσαμεν τὰς εὐκαιρίας, τὰς ὁποίας μᾶς παρέσχεν ὅπως ἀναδειχθῶμεν φορεῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατηναλώθημεν εἰς ἐμφυλίους σπαραγμούς, εἰς ταπεινὰς καὶ ἐμπαθεῖς ἔριδας καὶ «τυραννολογίαν» εἰς ἀτάσθαλον λεηλασίαν τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ εἰς καταπάτησιν παντὸς νόμου καὶ πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς. Πῶς ἦτο δυνατὸν τοιαύτη σπορὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ τοιοῦτον θερισμόν; Καὶ ἂν οἱ κυβερνηταί μας ὑπῆρξαν ὁποῖοι ὑπῆρξαν, ποῖος ἐξέλεξε καὶ ἐγκατέστησε τοὺς κυβερνήτας τούτους; Ἡμεῖς λοιπὸν ὑπήρξαμεν οἱ κύριοι δημιουργοὶ τῶν ἰδίων μας συμφορῶν.

Ἀποχαιρετῶντες τὸ ἀπαισίας μνήμης ἔτος 1922, ἃς ἐγχαράξωμεν βαθέως εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν τὰ τραγικὰ μαθήματα αὐτοῦ. Ἂς ἀνανήψωμεν καὶ ἃς θέσωμεν εἰς τάξιν τὸν οἶκόν μας. Ἂς κλίνωμεν ἐν συντριβῇ τὸν αὐχένα εἰς τὴν Θείαν ὀργὴν καὶ ἃς ἐγκαταλείψωμεν τὴν πονηρὰν ὁδόν, εἰς ἣν παρεστρατήσαμεν, ἀποφασίζοντες ὅπως τοῦ λοιποῦ πολιτευθῶμεν ὡς ἐμπρέπει εἰς λαὸν θέλοντα, οὐχὶ νὰ λέγηται μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἦναι ἀληθῶς ***Χριστιανικός***.

ΤΟ ΣΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Διήγημα τῶν ἡμερῶν τοῦ Νέρωνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

(συνέχεια)

—«Δὲν εἶναι ψευδὴς θρησκεία! εἶναι ἀληθὴς καὶ αἰωνία!» ἀπήντησεν ἡ Βιργινία μὲ ἀταραξίαν, καὶ ὁ Μάρκος ᾐσθάνθη ὅτι εὑρίσκετο ἐνώπιον μιᾶς πίστεως, τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἠδύνατο νὰ σαλεύσῃ. Ἐν τούτοις ἠγωνίζετο νὰ τὴν σώσῃ ἐκ βεβαίου καὶ φρικτοῦ θανάτου καὶ ἐπέμεινεν.

—«Αἰωνία; Τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιον! Ἐδῶ εἶναι ἡ ζωή. Μετὰ θάνατον δὲν ὑπάρχει τίποτε. Ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται καὶ παρέρχεται — καὶ διατὶ νὰ μὴ ζήσῃ ὅσον ἐμπορεῖ μακρότερον καὶ εὐτυχέστερον;»

—«Εἶσαι βέβαιος;» ἀπήντησεν ἡ Βιργινία· «δὲν ὑπάρχει τίποτε μέσα εἰς τὴν ψυχήν σου, ποῦ σοῦ λέγει ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ζωή!»

Ὁ Μάρκος ἐδίστασε πρὸς στιγμὴν καὶ ἔπειτα ἀπεκρίθη·

—«Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἤθελαν νὰ ὑπῆρχεν ἄλλη ζωή, ἂν ἡ ἄλλη ἐκείνη ζωὴ θὰ ἦτο καλητέρα ἀπὸ τὴν παροῦσαν.»

— «Καὶ θὰ ἦναι καλητέρα, ἐὰν τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν ζήσωμεν καλῶς καὶ ἐναρέτως. Σὺ πῶς ἔζησες ἕως τώρα;»

Ὁ Μάρκος ἐσιώπησε καὶ ἐχαμήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς του ἐνώπιον τοῦ εἰλικρινοῦς καὶ ἐταστικοῦ βλέμματος τῆς ἁγνῆς ταύτης κόρης· διότι ἐνεθυμήθη μὲ αἰσχύνην πόσον μωρῶς καὶ πολλάκις ἀσώτως εἶχε δαπανήσει ἕως τότε τὸν βίον του. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τέλους εἶπε χαμηλοφώνως·

—«Ὁμολογῶ ὅτι ἡ ζωή μου δὲν ὑπῆρξε καλή. Σὺ μὲ ἐφώτισες περὶ τούτου. Δὲν ᾐσθάνθην ποτὲ τὴν ἀναξιότητα τῆς ζωῆς μου, ἑωσοῦ ἐγνώρισα ἐσένα. Πόθεν προέρχεται αὐτὴ ἡ χάρις σου;»

— «Ἐὰν ἔχω καμμίαν χάριν, αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ Ἐκεῖνον, ὅστις ἐσταυρώθη διὰ νὰ ἔλθῃ ἡ χάρις εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.»

— «Τὸ πιστεύεις αὐτό;»

—« Βεβαίως.»

— «Ἀλλὰ δὲν ἔχεις καμμίαν ἀπόδειξιν.»

—«Ναί,» εἶπεν ἡ κόρη θέτουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας της· «ἔχω ἀπόδειξιν ἐδῶ!»

—«Ἔτσι πιστεύουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅλα τὰ ἔθνη. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν Θεόν του—ἄλλος ἀπὸ ξύλον, ἄλλος ἀπὸ πέτραν, ἄλλος ἀπὸ χρυσὸν—καὶ τὸν προσκυνεῖ ὡς ἀληθῆ Θεόν. Ἔτσι καὶ σὺ ἔχεις τὸν Θεόν σου—μίαν φαντασίαν, μίαν δεισιδαιμονίαν. Δι' αὐτὴν θὰ θυσιάσῃς τὴν ζωήν σου;»

— «Μετὰ χαρᾶς θὰ ἀποθάνω διὰ τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρά μου!»

Ὁ Μάρκος ᾐσθάνθη μίαν ἀληθῆ ψυχικὴν τρικυμίαν, ἀκούων τοὺς λόγους τούτους.

—«Βιργινία μου, ἄκουσέ με! Δὲν πρέπει νὰ ἀποθάνῃς! Δὲν ἐμπορῶ νὰ σὲ ἀφήσω, διότι σὲ ἀγαπῶ, σὲ ἀγαπῶ περισσότερον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον! Ζῆσε, Βιργινία, ὡς σύζυγός μου, διὰ νὰ μὲ σώσῃς καὶ ἐμὲ ἀπὸ τὴν ἀναξίαν αὐτὴν ζωήν! Μόνον ἔτσι θὰ ἔχῃ καὶ δι' ἐμὲ καμμίαν ἀξίαν ἡ ζωή!».

Καὶ ταῦτα λέγων ἐγονυπέτησεν ἔμπροσθεν τῆς Βιργινίας, σειόμενος ἀπὸ λυγμούς.

Ἡ Βιργινία ἐταράχθη, διότι ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴ ᾐσθάνετο πρὸς τὸν Μάρκον, ἐσυγκρούετο μὲ τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀφοσίωσίν της πρὸς τὸν Θεὸν τῆς πίστεώς της. Πρὸς στιγμὴν τὴν παρέσυρεν ἡ χαρὰ ὅτι καὶ ὁ Μάρκος τόσον βαθέως καὶ εἰλικρινῶς τὴν ἠγάπα.

—«Σύζυγός σου! Ἀλήθεια;» ἐψιθύρισε,

—«Σύζυγός μου, τιμημένη καὶ λατρευτή!» ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

—«Ὦ Μάρκε, Μάρκε! Τί εὐτυχία δι' ἐμέ!» Ἀλλ' ἀμέσως ἐνεθυμήθη ἀντὶ ποίας θυσίας ἔπρεπε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εὐτυχίαν αὐτήν.

— «Καὶ νὰ ἀπαρνηθῶ τὴν πίστιν μου;»

—«Δυστυχῶς, ἄλλως δὲν γίνεται», ἀπεκρίθη ὁ Μάρκος λυπηρῶς.

—«Ποτέ!» εἶπεν ἡ κόρη μὲ τόνον τόσον ἀποφασιστικόν, ὥστε ὁ Μάρκος ᾐσθάνθη τρόμον. Ἀλλὰ δὲν ἀπηλπίσθη·

— «Πρέπει, Βιργινία μου· μόνον ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον σοῦ χαρίζει ὁ Νέρων τὴν ζωήν. Σκέψου, ἀγάπη μου, σκέψου!»

— «Τί νὰ σκεφθῶ; Αὐτὸ δὲν χρειάζεται σκέψιν— νὰ φανῶ ἄπιστος εἰς τὸν Θεόν μου, καὶ ἀχάριστος πρὸς τὸν Σωτῆρά μου, διὰ νὰ σώσω αὐτὸ τὸ σαρκίον; Καὶ πῶς θὰ ἐμπορέσω ἔπειτα νὰ ζήσω εὐτυχὴς ἔστω καὶ μίαν ὥραν; Ὄχι, φίλε μου, τοιαύτη ζωὴ θὰ ἦτο κόλασις ἐπίγειος δι' ἐμέ, διότι θὰ ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ ἀπελπισίαν!»

—«Ἐὰν μὲ ἀγαποῦσες, Βιργινία, δὲν θὰ τὸ ἀπεφάσιζες;»

—«Ἄκουσε, Μάρκε. Θὰ σοῦ εἴπω ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ στέκω εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. Δὲν ἠξεύρω πῶς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ σὲ εἶδα, ἐκείνην τὴν ἡμέραν ποῦ μὲ ἔσωσες ἀπὸ τὸν ὄχλον, σὲ ἠγάπησα.»

—«Βιργινία!» ἐφώναξεν ὁ Μάρκος, σηκωθεὶς ὄρθιος καὶ κάμνων ἓν βῆμα πρὸς τὴν κόρην.

—«Στάσου, Μάρκε, μὴ πλησιάζῃς, ἀλλ' ἄκουσέ με. Μοῦ ἦλθεν ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἰς τὴν καρδίαν, χωρὶς νὰ τὴν ζητήσω καὶ χωρὶς νὰ τὴν θέλω. Καὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὅπου ἑτοιμάζομαι νὰ ἀφήσω αὐτὸν τὸν κόσμον, ἡ ἀγάπη σου μὲ ἐνδυναμώνει καὶ μὲ παρηγορεῖ, καὶ δὲν ἐντρέπομαι νὰ σοῦ ὁμολογήσω ὅτι σὲ ἀγαπῶ καλήτερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο εἰς τὸν κόσμον . . . . . πλὴν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ θὰ μείνω πιστὴ εἰς Αὐτὸν καὶ ποτὲ δὲν θὰ τὸν ἀπαρνηθῶ».

—«Βιργινία, σὲ ἱκετεύω, ἄκουσέ με. Ἐὰν ὁ Θεός σου ὑπάρχῃ, μᾶς ἔπλασε

καὶ μᾶς προώρισε τὸν ἕνα διὰ τὸν ἄλλον. Ἄκουσε! Εἶμαι πλούσιος, πλουσιώτατος—ἔχω δύναμιν καὶ ἐπιρροήν, ἔχω φίλους ἰσχυρούς, ποῦ μὲ ἀγαποῦν. Ὁ Νέρων μισεῖται, ὁ θρόνος του κλονίζεται, ἡ βασιλεία του θὰ ἦναι σύντομος, καὶ ἅμα πέσῃ, θὰ ἤμεθα ἐλεύθεροι, σὺ καὶ ἐγώ, νὰ ζήσωμεν ὅπως θέλομεν καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅ,τι θέλομεν. Ἡ δοκιμασία σου θὰ ἦναι μικρᾶς διαρκείας, καὶ ἡ ἐξόμωσίς σου θὰ ἦναι τυπική. Σοῦ ὑπόσχομαι ὅτι θὰ φύγωμεν μακρυά, ὥστε νὰ ἦσαι ἐλευθέρα νὰ λατρεύῃς τὸν Θεόν σου ὅπως θέλεις. Καὶ τὶς οἶδε; ἴσως καὶ ἐγὼ μάθω νὰ τὸν πιστεύω καὶ νὰ τὸν προσκυνῶ παρὰ τὸ πλευρόν σου. Μόνον ζῆσε, καὶ ὅ,τι μοῦ ζητήσῃς, ὑπόσχομαι νὰ ἐκτελέσω!»

—«Νὰ πράξω τὸ κακὸν διὰ νὰ ἔλθῃ τὸ καλόν; Ὄχι, ἀγαπητὲ Μάρκε, οὔτε πρὸς χάριν ἰδικήν σου θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ κάμω αὐτό! Σὲ ἀγαπῶ, ἀλλὰ πρέπει νὰ σὲ ἀφήσω, ἀφοῦ τὸ θέλει ὁ Θεός!»

Ὁ Μάρκος κατελήφθη ὑπὸ ἀγωνίας.

—«Βιργινία μου, πῶς νὰ σὲ ἀφήσω νὰ φύγῃς; Ἄκουσε! Ἕως τώρα, διὰ νὰ σὲ μεταπείσω καὶ νὰ σώσω τὴν ζωήν σου, σοῦ ὡμίλησα ἐναντίον τῆς πίστεώς σου καὶ τοῦ Θεοῦ σου. Ἀλλὰ σοῦ ὁμολογῶ ὅτι, ἀφ' ὅτου σὲ ἐγνώρισα καὶ ἀφ' ὅτου προχθὲς μοῦ διηγήθης τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐσταυρωμένου Θεοῦ σου, καὶ τὴν διδασκαλίαν Του, καὶ ἀφ' ὅτου εἶδα τὴν καρτερίαν καὶ τὴν σταθερὰν πίστιν σοῦ καὶ τῶν ὁμοθρήσκων σου, ᾐσθάνθην ὅτι αἱ θρησκευτικαί μου ἰδέαι ἀνετράπησαν καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδική σου θρησκεία περιέχει κάτι ὑψηλὸν καὶ εὐγενές, τὸ ὁποῖον καμμία ἄλλη θρησκεία δὲν παρουσιάζει. Ἀλλὰ πῶς νὰ φωτισθῶ καὶ νὰ γνωρίσω τὴν ἀλήθειαν; Σὺ πρέπει νὰ μὲ διδάξῃς, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ζήσῃς!»

Ἡ ἁγνὴ ὄψις τῆς Βιργινίας ἐφωτίζετο μὲ ἄφατον χαράν, ὅταν ὁ Μάρκος ἔλεγε ταῦτα, καὶ μὲ βλέμμα πλῆρες τρυφερότητος ἀπήντησεν·

—Εἴθε νὰ ἠδυνάμην, ἀγαπητέ μου, νὰ ζήσω διὰ νὰ σὲ βοηθήσω! Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἄλλως ηὐδόκησε. Διὰ τοῦτο σήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς σου πρὸς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ προσευχήθητι, «Κύριε, βοήθει εἰς τὴν ἀπιστίαν μου!»

—«Ἀλλὰ πῶς νὰ μείνω πλησίον σου;» εἶπεν ὁ Μάρκος, μὲ φωνὴν πνιγομένην ἀπὸ τὰ δάκρυα.

—«Ἄφησε πᾶν ὅ,τι ἔχεις καὶ ἀκολούθει μοι», ἀπήντησεν ἡ κόρη, ἐπαναλαμβάνουσα τοὺς λόγους τοῦ Οὐρανίου Διδασκάλου.

—«Νὰ σὲ ἀκολουθήσω! Ἀλλὰ ποῦ;»

—«Εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνον κόσμον, ὅπου ὁ Κύριος μᾶς περιμένει μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, ἕτοιμος νὰ συγχωρήσῃ καὶ νὰ εὐλογήσῃ!»

Καὶ ὁ Μάρκος, ἐνθυμούμενος τὴν ἄσωτον ζωήν του, ἠρώτησε διστάζων καὶ ἀπορῶν·

—«Ἆρά γε θὰ μὲ ἐδέχετο καὶ ἐμέ;»

—«Ναί, ἀγαπητέ, καὶ ἐσέ.»

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἠκούσθη νέον ἰσχυρὸν σάλπισμα, αἱ σιδηραῖ θύραι τῆς κονίστρας ἤνοιξαν καὶ εἰσῆλθον οἱ στρατιῶται, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Τιγελ-

λῖνον. Ὁ Νέρων τὸν εἶχε στείλει διὰ νὰ λάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἀπάντησιν τῆς Βιργινίας. Ἡ Ποππαία, εἰς τὸ βασιλικὸν θεωρεῖον παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐσπαράσσετο ὑπὸ τῆς ἀγωνίας τοῦ νὰ μάθῃ τί θὰ ἀπεφάσιζεν ἡ Χριστιανὴ αὐτὴ κόρη — θὰ ἀπηρνεῖτο τὴν πίστιν της χάριν τοῦ Μάρκου ἢ θὰ ἔμενε σταθερά, καὶ θὰ ἠλευθερώνετο ὁ Μάρκος ἀπὸ τὴν γοητείαν της ;

Μὲ αὐστηρὰν ἀπάθειαν ὁ Τιγελλῖνος ἐπροχώρησε πρὸς τὸ μέρος ὅπου ὁ Μάρκος ἵστατο πλησίον τῆς Βιργινίας, καὶ μὲ τραχεῖαν φωνήν, εἶπε·

— «Κύριε διοικητά, ἡ ὥρα ἦλθε νὰ δώσῃ αὐτὴ ἡ κόρη τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ Καίσαρος. Δέχεται νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ζήσῃ, ἢ νὰ μείνῃ πιστὴ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἀποθάνῃ ;»

Ὁ Μάρκος ἐστράφη πρὸς τὴν Βιργινίαν καὶ μὲ ἱκετευτικὸν βλέμμα ἐψιθύρισε·

— «Βιργινία, ἀπάντησον !»

Ἡ κόρη τότε μὲ καθαρὰν καὶ σταθερὰν φωνήν, ἀποτεινομένη πρὸς τὸν βλοσυρὸν Τιγελλῖνον, ἀπήντησε·

— «Θὰ μείνω πιστὴ καὶ θὰ ἀποθάνω !»

Καὶ στραφεῖσα πρὸς τὸν νέον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα, τοῦ ἔτεινε τὴν χεῖρα καὶ μὲ τρέμουσαν φωνήν τῷ εἶπε·

— «Ὑγίαινε, Μάρκε !»

Ὁ Μάρκος πρὸς στιγμὴν δὲν ἀπεκρίθη. Ἡ ψυχή του ὁλόκληρος ἐκλυδωνίζετο. Τί νὰ πράξῃ ; Νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀγαπημένην του νὰ ἐξέλθῃ μόνη εἰς τὸν θάνατον ; Νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ εἰς τὸν τελευταῖον φοβερὸν σπαραγμόν ; Τὴν ἐκύτταξε καὶ ἡ ἀπόφασίς του ἐλήφθη ὡς λάμψις ἀστραπῆς. Ἡ πίστις τῆς Βιργινίας τὸν περιετύλιξεν ὡς ἱμάτιον. Αἱ ἀμφιβολίαι του ἐξητμίσθησαν, ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς ἐπλημμύρησαν τὴν ψυχήν του. Αἰφνιδία εἰρήνη καὶ θάρρος τὸν κατέλαβε.

Καὶ λαμβάνων τὴν χεῖρα τῆς Βιργινίας, ἐστράφη πρὸς τὸν Τιγελλῖνον, λέγων·

— «Πήγαινε εἰς τὸν Καίσαρα καὶ εἰπέ του ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνίκησε καὶ ὅτι καὶ ὁ Μάρκος εἶναι Χριστιανός ! » Καὶ περιβάλλων τὴν Βιργινίαν διὰ τοῦ βραχίονός του. εἶπεν·

— «Ἔλα, γλυκειά μου σύζυγε, ἂς πηγαίνωμεν νὰ τελέσωμεν τοὺς γάμους μας εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Θάνατος δὲν ὑπάρχει δι' ἡμᾶς, διότι ὁ Χριστὸς ἐνίκησε τὸν θάνατον ! »

Οὕτως ἀλληλοκρατούμενοι οἱ δύο οὗτοι νεαροὶ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ ἐξῆλθον διὰ τῆς σιδηροφράκτου πύλης εἰς τὴν κονίστραν, ὅπου τοὺς ἀνέμενον αἱ κραυγαὶ τῶν αἱμοχαρῶν θεατῶν καὶ οἱ βρυχηθμοὶ τῶν λεόντων. Καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ μαρτυρίου, σπαραχθέντες ὑπὸ τῶν θηρίων εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητός των, ἡνώθησαν εἰς τὸν μυστικὸν δεσμόν, ὅστις θὰ ἔμενεν ἀδιάρρηκτος καθ' ὅλην τὴν αἰωνιότητα ἐν τῇ ἐνδόξῳ παρουσίᾳ Ἐκείνου, ὅστις εἶπεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ πρὸς τὸν μετανοοῦντα λῃστὴν :

«Ἀμὴν λέγω σοι, Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ».

ΤΕΛΟΣ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Μετὰ χαρᾶς βαθείας ἀναγγέλλομεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν καὶ φίλους τοῦ Εὐαγγελίου ὅτι ἡ Ἐπανάστασις, μεταξὺ ἄλλων ἀτόπων, τὰ ὁποῖα ἐσάρωσεν ἐκ μέσου τῆς Ἑλλάδος, κατήργησε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἐπιτρέψασα ἐκ νέου τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν καὶ πώλησιν ἐν Ἑλλάδι τῆς Νεο-ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν Π. καὶ Ν. Διαθήκης. Ἐννέα κιβώτια τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἅτινα τὸ προκάτοχον καθεστὼς ἐκράτει εἰς τὸ Τελωνεῖον Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1921, καὶ δὲν ἐπέτρεπεν οὔτε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα οὔτε κἂν νὰ σταλοῦν εἰς Σμύρνην, τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἤδη διέταξε νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθερα πρὸς εἰσαγωγήν.

Χαιρετίζομεν τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς Ἐπαναστάσεως ὡς εὐοίωνον γεγονὸς διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Πάντως δὲ αἴρεται τὸ ἄγος τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ καὶ ἡ καταισχύνη τῆς Ἑλλάδος ὅτι ἦτο ἡ μόνη χώρα τῆς ὑφηλίου, Χριστιανικὴ ἢ μὴ Χριστιανική, ἥτις ἐνομοθέτησε καὶ ἐφήρμοσε τοιαύτην ἀπαγόρευσιν. Ἡ προσεχὴς Ἐθνοσυνέλευσις βεβαίως θὰ ἀπαλείψῃ καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην.

ΠΟΙΚΙΛΑ

—***Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ.*** Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι, ὡς γνωστόν, ἓν ἀπὸ τὰ νέα κράτη τῆς Εὐρώπης, τὰ δημιουργηθέντα ἐκ τῆς διαλύσεως τῆς Αὐστρο-οογγαρίας. Ἔχει πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ πληθυσμὸν 13.660,000 ψυχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶναι τοῦ Δυτικοῦ δόγματος. Ἀπό τινος ἤρχισε μεταξὺ τῶν Καθολικῶν τούτων μεγάλη ζύμωσις ὑπὲρ ἀναμορφώσεως θρησκευτικῆς, ἱδρύθη δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας ἥτις ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ ἦναι Δυτικὴ κατὰ τὸ δόγμα, ἀλλ' ἀπορρίπτει διαφόρους τύπους καὶ συνηθείας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω λ. χ. ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατήργησε τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, τὴν μετάληψιν μόνον τοῦ ἄρτου ὑπὸ τῶν λαϊκῶν (οἵτινες ἤδη θὰ μεταλαμβάνουν καὶ τοῦ ποτηρίου ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ) καὶ τὴν χρῆσιν τῆς Λατινικῆς εἰς τὰς τελετὰς καὶ λειτουργίας αὐτῆς. Αἱ τελεταὶ καὶ λειτουργίαι τελοῦνται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ διοίκησις τῶν ὑποθέσεων ἑκάστης ἐκκλησίας ἀνατίθεται εἰς κοινοτικὴν ἐπιτροπὴν λαϊκῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Τὸ κίνημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον οὐδόλως εἶναι Προτεσταντικόν, λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Ἔχει ἤδη ὠργανωμένας κοινότητας μὲ σύνολον 580,000 μελῶν καὶ 135 ἱερέων, καθ' ἑκάστην δὲ ὀργανοῦνται νέαι κοινότητες, ἤτοι ἐκκλησίαι, εὐθὺς ὡς ἐξευρεθοῦν οἱ ἀπαιτούμενοι ἱερεῖς. Εἶναι δὲ αὐθόρμητον κίνημα, ἄνευ ὠργανωμένης προπαγάνδας. Ἡ Τσεχοσλοβακικὴ Κυβέρνησις, θεωρήσασα αὐτὸ ὡς εὐοίωνον ἐθνικὸν κίνημα, ἀνεγνώρισεν αὐτὸ ἐπισήμως ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας».

Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Τσεχοσλοβακίας, τὴν Πράγαν, κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὁ ***Ἰωάννης Οὔσσιος***, καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου, ἐκήρυξε κατὰ τῶν καταχρήσεων καὶ ἑτεροδιδασκαλιῶν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκάη ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐνώπιον τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ Συνόδου διὰ τὰς «αἱρετικάς» του δοξασίας (1415). Τὸ κίνημα τοῦ Οὐσσίου ἂν καὶ ἀρχικῶς δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἀποχώρησιν ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἰς ἀναμόρφωσιν αὐτῆς ἐκ τῶν ἔσω, μοιραίως ὅμως κατέληξεν εἰς ἀπόσχισιν, ὡς ἐκ τῆς ἀδιαλλαξίας τοῦ Παπισμοῦ. Θεωρεῖται δὲ ὁ Οὔσσιος ὡς εἷς τῶν προδρόμων καὶ σκαπανέων τῆς μεγάλης Εὐαγγελικῆς Μεταρρυθμίσεως τοῦ 16ου αἰῶνος.

Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς νέας «Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας» εἶναι αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς ναὸς Τὺν ἐν Πράγᾳ, ὅπου ἐκήρυττεν ὁ Οὔσσιος κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

— *Ἡ ἀλματικὴ ὕψωσις ὅλων τῶν τιμῶν, ὡς ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, φέρει καὶ πάλιν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ, πρὸς μεγάλην αὐτῆς λύπην, εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προβῇ εἰς ἐλαφρὰν τινα αὔξησιν τῆς συνδρομῆς. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ χάρτης τοῦ «Ἀστέρος» διὰ τὸ λῆξαν ἔτος μᾶς ἐστοίχισε δρ. 110 κατὰ δεσμίδα, καὶ ἤδη οὔτε μὲ δρ. 175 εὑρίσκεται. Ἐπίσης ἐδιπλασιάσθησαν, ὡς γνωστόν, τὰ ταχυδρομικὰ τέλη ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ.*

Διὸ ἀναγκαζόμεθα νὰ εἰδοποιήσωμεν τοὺς συνδρομητὰς ἡμῶν ὅτι ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1923 ἡ ἐτησία συνδρομὴ τοῦ «Ἀστέρος» θὰ ἦναι διὰ μὲν τὸ ἐσωτερικὸν δρ. 12, διὰ δὲ τὴν Ἀμερικὴν 60 σέντς, διὰ δὲ τὸ λοιπὸν ἐξωτερικὸν φράγκα γαλλικὰ 8 (οὐχὶ 10, ὡς κατὰ λάθος ἐγράφη εἰς τὸ τεῦχος Νοεμβρίου). Συνδρομαὶ γίνονται δεκταὶ μόνον δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος 1923, οὐχὶ δι' ἑξαμηνίαν ἢ διὰ δωδεκάμηνον διάστημα ἀρχόμενον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔτους. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται τοῦ στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ πληρώνουν, ὅπως καὶ ἕως τώρα, τὸ ἥμισυ.

— *Ὀλίγιστοι εὐτυχῶς εἶναι οἱ συνδρομηταὶ τοῦ «Ἀστέρος», οἱ μὴ εἰσέτι πληρώσαντες τὴν συνδρομήν των διὰ τὸ ἔτος 1922. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τὴν συνδρομὴν χρειάζεται τὸ πτωχόν μας περιοδικόν, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἔσχε περισσεύματα, ἀλλὰ μόνον ἐλλείμματα, μικρὰ ἢ μεγάλα. Ὅθεν παρακαλοῦμεν τοὺς ὅσοι καθυστεροῦν ἀκόμη τὰς συνδρομάς των, νὰ σπεύσουν νὰ μᾶς ἐμβάσουν τὰ ὀφειλόμενα.*

— *Ἕνεκα τῆς μὴ ἀφίξεως τῶν Διεθνῶν Μαθημάτων τοῦ Κυριακοῦ Σχολείου διὰ τὸ νέον ἔτος 1923, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τίθεται ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου τὸ παρὸν τεῦχος, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ παραθέσωμεν τὰ σχετικὰ μαθήματα διὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον, 1923.*

— ***Ἀνάπλασις.*** *Περιοδικὸν θρησκευτικὸν καὶ φιλολογικόν, ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις δὶς τοῦ μηνός, τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν λογίων, ἐπιστημόνων καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Εἰσέρχεται ἤδη εἰς τὸ 36ον ἔτος τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ. Περιέχει ὕλην πλουσίαν ἐπὶ ζητημάτων ἐνδιαφερόντων καὶ τοὺς διανοουμένους καὶ τὸν λαόν, ἀποτελεῖ δὲ ἀξιέπαινον προσπάθειαν πρὸς διάδοσιν ὑγιῶν ἀρχῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Συνιστῶμεν αὐτὸ ἐκθύμως ὡς ἀνάγνωσμα ὠφέλιμον καὶ ψυχαγωγικόν. Συνδρομὴ ἐτησία ἐσωτερικοῦ δρ. 30, ἐξωτερικοῦ φράγκα 30, Ἀμερικῆς δολλάρια 3. Γραφεῖα: Ὁδ. Σταδίου, 38, Ἀθήνας.*